

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav etnologie

Bakalářská práce

Bc. Huyen Tran Khúc

Vzdělání v komunistickém paradigmatu

Education in the Communist paradigm

Praha 2018

Vedoucí práce: Prof. PhDr. Leoš Šatava, CSc.

Chtěla bych poděkovat svému vedoucímu bakalářské práce Prof. PhDr. Leoši Šatavovi, CSc za trpělivost a podnětné připomínky. Děkuji své rodině a příteli, kteří mi byli velkou podporou. Můj největší vděk patří respondentům, kteří se mnou podělili o svoje vzpomínky, za jejich čas a ochotu spolupracovat na výzkumu.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia nebo k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 5.8.2018

.....

Bc. Huyen Tran Khúc

Abstrakt

Práce informuje o postupech vietnamské vlády při výběrů uchazečů na studijní a pracovní pobyty do komunistických zemí. Konkrétně jsem se zaměřila na Československo, kde chci poukázat na střet dvou kultur a následně hledání společné komunikace. Popsat příběhy lidí, co je přimělo opustit svoje rodiny a přátele. Vydali se do cizí země, o které věděli jenom, že leží v Evropě.

Cílem práce je zmapovat historii a analyzovat podmínky přijetí studentů a dělníků z VSR. Metodologická východiska budou tvořena z terénního výzkumu, ze sběru dat a to zejména z rozhovoru účastníků té doby.

Klíčová slova: *Vietnamci, komunismus, vzdělání, ČSSR, studenti, politika, smlouvy, imigrace, vietnamská menšina, interetnická komunikace*

Abstract

The thesis informs about the procedures of Vietnamese government when selecting applicants for study and work stays in communist countries. Concretely I focused on Czechoslovakia, where I want to point out the clash of two cultures and finding of common communication. Describe the stories of people, what made them leave their families and friends. They went to foreign country of which they knew only is situated in Europe.

The aim of this study of this study is to map the history and analyse the conditions for students and labourers admission from VSR. The methodological solutions will be made through field research and from gathered data, especially through interviews with participants who have been living during the communist era.

Keywords: *Vietnamese, communism, education, CSSR, students, politics, agreements, immigration, Vietnamese minority, interethnic communication*

OBSAH

PŘEDMLUVA	7
ÚVOD	8
1 TEORETICKÁ ČÁST	10
1.1 ZÁKLADNÍ CHARAKTERISTIKA VIETNAMU	10
1.1.1 <i>Státní zřízení a administrativní členění</i>	10
1.1.2 <i>Národnostní složení</i>	11
1.1.3 <i>Jazyk</i>	11
1.1.4 <i>Náboženské složení</i>	11
1.1.5 <i>Ekonomická situace</i>	13
1.2 HISTORIE VIETNAMU	15
1.2.1 <i>Čínská nadvláda</i>	15
1.2.2 <i>Francouzská Indočína 1887 – 1940</i>	16
1.3 VÁLKY VE VIETNAMU	17
1.3.1 <i>Japonská okupace Indočíny 1940 – 1945</i>	18
1.3.2 <i>Indočínská válka 1945 – 1954</i>	18
1.3.3 <i>Válka ve Vietnamu 1955 – 1975</i>	19
1.3.4 <i>Vietnamsko – kambodžská válka 1978</i>	21
1.3.5 <i>Shrnutí</i>	22
1.4 VZDĚLÁVÁNÍ VIETNAMSKÉ POPULACE	24
1.5 VIETNAMCI V ČESKOSLOVENSKU PO ROCE 1945	26
1.5.1 <i>Chrastavské děti</i>	27
1.6 VIETNAMCI V ČESKOSLOVENSKU PŘED ROKEM 1989	30
1.6.1 <i>Uzavřené bilaterální smlouvy</i>	31
1.6.2 <i>Podmínky pobytu Vietnamců v ČSSR</i>	34
2 METODOLOGIE VÝZKUMU	35
2.1 CÍL VÝZKUMU	35
2.2 VÝZKUMNÁ OTÁZKA	35
2.3 METODA VÝZKUMU	36
2.4 SBĚR A TVORBA DAT	36
2.5 ETIKA VÝZKUMU	37

2.6	VÝZKUMNÝ SOUBOR	39
2.7	ANALÝZA DAT	40
3	PRAKTICKÁ ČÁST	42
3.1	VÝBĚR STUDENTŮ, UČŇŮ A DĚLNÍKŮ DO ČESKOSLOVENSKA	42
3.1.1	<i>Kádrový profil.....</i>	42
3.1.2	<i>Proces výběru studentů VŠ</i>	43
3.1.3	<i>Proces výběru učňů.....</i>	44
3.1.4	<i>Jazyková příprava.....</i>	45
3.2	PŘÍCHOD VIETNAMSKÝCH STUDENTŮ, UČŇŮ A DĚLNÍKŮ.....	46
3.2.1	<i>Studenti a pobyt v ČSSR</i>	47
3.2.2	<i>Uční a pobyt v ČSSR.....</i>	48
3.2.3	<i>Dělníci a pobyt v ČSSR.....</i>	50
3.2.4	<i>Život v Československu</i>	51
3.2.5	<i>Studenti, učni a dělníci; podmínky na vyhoštění.....</i>	52
3.2.6	<i>Po roce 1989.....</i>	54
4	ZÁVĚR	58
5	SEZNAM ODBORNÉ LITERATURY	60
6	DIPLOMOVÉ PRÁCE A BAKALÁŘSKÉ PRÁCE.....	63
7	SEZNAM INTERNETOVÝCH ZDROJŮ	64
8	SEZNAM OBRÁZKŮ	65
9	SEZNAM TABULEK	65

PŘEDMLUVA

Důvodem, proč jsem si vybrala toto téma, bylo přiblížit následující skutečnost: existovala doba, kdy si student nemohl vybrat, kam chce jet studovat, na jak dlouho chce jet studovat a co bude studovat. V dnešní době, kdy dveře možností jsou nekonečné a mladí si jich neváží, působí uvedená skutečnost až neuvěřitelně. Byli tu však tací, kteří neměli na vybranou, jelikož na ně tlačila rodina, společnost nebo dokonce oni sami a jejich touha po zahraničí.

Vietnamská kultura je kulturou východní vycházející z rozdílné filozofické tradice i hodnot. Je založena na úctě k rodině a předkům. To byly další aspekty, kdy mladí lidé neodporovali, když jim rodiče řekli, že jedou studovat do zahraničí bez dalších relevantních informací.

Při psaní této práce jsem se opírala o rozhovory s reprezentanty té doby. Mluvila jsem s paní, které tehdy bylo 18 let a uměla jen pár slov česky, a přitom netušila, kam vůbec letí. Se studentem ekonomie, který v první řadě nevěděl, co znamená ekonomie, jelikož o tom nikdy předtím neslyšel.

Tato práce se zaměřuje na proces, jakým byli vybráni studenti, učni a dělníci do ČSSR. Snaha přiblížit život tehdejších vietnamských občanů a jejich překážky. Dále popsat praktiky ambasády a různé příkazy, které museli splnit vietnamští studenti a dělníci.

ÚVOD

V dnešní době je jednoduché vycestovat do ciziny, kvůli studiu nebo práci. Stačí trochu snahy a odvahy říct si sobě: „zkusím to“. Současná doba nabízí tolik příležitostí, které pomohou člověku poznávat nová místa, nové kultury, nové lidi a jejich mentality.

Existuje řada studijních programů zprostředkovaných školami nebo universitami, v jejichž rámci je umožněno studovat v zahraničí. Jsou tu instituce nebo fondy, které se zaměřují na podporu studentů a jejich mobilitu. Dále vedle státem podporovaných programů jsou zde i soukromé agentury a firmy, které nabízejí zprostředkování studijního pobytu v zahraničí. Je tu Erasmus+, Norské fondy a fondy EHP, CEEPUS, Mezinárodní visegrádský fond nebo Fulbrightova komise. Další možnosti jsou agentury nebo nadace např.: ITACT, EF – education first, Scandinavian study, Bakala foundation nebo The Kellner family foundation.

Když se zaměříme na práci, tak existuje nepřeberně mnoho možností. Chcete-li odjet pracovat do USA, tak je tu agentura Work and Travel. Chcete-li zůstat raději v Evropě, stačí prostudovat webové stránky EURES – Evropský Portál Pracovní Mobility, kde jsou uvedeny inzerce pracovních míst. Jednoduše stačí jít na internet, věnovat tomu několik minut a člověk si najde stránky, které ho nasměrují správným směrem a pomůžou mu s hledáním práce nebo školy v zahraničí.

Nyní se vraťme v čase do minulého století do doby, kdy zde byl komunismus. Kde představa odcestovat na Západ byla bláhovost. Studovat v té době bylo mnohem složitější. Pravidla pro vycestování do zahraničí byla přísnější. Přesto všechno samotný komunistický režim měl vlastní „Erasmus“: studenti z jiných komunistických zemí jezdili v rámci mezinárodních smluv do jiných komunistických zemích studovat.

Historií vietnamských občanů, kteří do Československa přijeli před rokem 1989, se několik let zabýval PhDr. Stanislav Brouček, CSc., pracovník Etnologického ústavu AV ČR, ve svých pracích: „Aktuální problémy adaptace vietnamského etnika v ČR (2003)“, „Historie imigrace z Vietnamu do českých zemí (2005)“ nebo „The Visible and Invisible Vietnamese in the Czech Republic (2016)“. Práce Stanislava Broučka pro mne byly velice přínosné a důležité při hledání informací a odpovědí na mé otázky. Dále se tímto tématem zabývala vietnamistka Eva Pechová („Migrace z Vietnamu do České republiky v kontextu problematiky obchodu s lidmi a vykořisťováním“, 2007).

V bakalářské práci se budu snažit vysvětlit a popsat postupy úřadů při výběru studijních a pracovních adeptů. Jaký byl proces seznamování se s jinou kulturou a jaké byly studijní programy. Konkrétně se zaměřím na období před rokem 1989 na spolupráci mezi Vietnamskou socialistickou republikou a s tehdejším Československem.

V teoretické části se věnuji přehledné charakteristice Vietnamu, počínaje administrativním členěním, ekonomickou situací země až po historická fakta. Blíže sledována jsou období, kdy Vietnam byl po nadvládou Číny a kdy byl součástí Francouzské Indočíny. Dále popisují válečné konflikty, které se odehrály v minulém století na území Vietnamu. Nejznámějším ozbrojeným konfliktem, který probíhal na území Vietnamu a příhraničních sousedních zemích, je válka ve Vietnamu, trvající od poloviny 50. let 20. století do roku 1975. Tyto události Vietnam a jejich obyvatelstvo výrazně ovlivnily a měly dopad na jejich rozhodnutí opustit zemi. V poslední části se zabývám vzděláním vietnamského obyvatelstva. Nejprve se soustředím na první zmínky historické migrace Vietnamců na území dnešní České republiky. Zaměřím se na chřastavské děti, které přijely v 50. letech 20. století. Kapitola bude tvořit úvodní rámec k následujícím částem práce.

V metodologické části vysvětluji důvod, proč jsem si vybrala metodu zakotvené teorie na analýzu získaných dat. Zaměřuji se na významnost etiky ve výzkumu. Definování výzkumného vzorku vzhledem k tématu bakalářské práce.

Praktická část popisuje, jak probíhaly procesy při výběrů adeptů do tehdejšího Československa. Jak byli následně připravováni na život v zahraničí. Jaký zde vedli život a co jim případně hrozilo, když porušili příkazy. V této kapitole se prolínají faktické informace a vzpomínky respondentů, kteří žili v té době.

Cílem práce je zmapovat historii, popsat proces a analyzovat podmínky přijetí studentů a dělníků z Vietnamské socialistické republiky. Základní metodou se staly spontánní a řízené rozhovory. Osou rozhovorů byly vzpomínky na dobu před rokem 1989. Jelikož se jedná o bakalářskou práci, která má pomoci přiblížit tehdejší migraci Vietnamců, jedná se o malý příspěvek na poli etnologického bádání, doufám, že uvedený výzkum může inspirovat a dát podněty budoucím etnologům k dalšímu zkoumání.

1 TEORETICKÁ ČÁST

V této kapitole uvedeme více k charakteristice, geografii a historii Vietnamu. Je třeba pochopit kontext, v jaké situaci se tato země nacházela v časech, kdy ji Vietnamci před rokem 1989 opouštěli a rozhodli se pro jinou zemi.

1.1 Základní charakteristika Vietnamu

Současná socialistická republika Vietnam (Cộng hòa Xã hội chủ nghĩa Việt Nam), zjednodušeně Vietnam, je stát o rozloze 329 560 km² s cca 90 miliony obyvatel, který se rozkládá na východní části poloostrova Zadí Indie na pobřeží Jihočínského moře.¹

Vietnam na severu hraničí s Čínou, na západě a severozápadě s Laosem a na jihozápadě s Kambodžou. Je země ve tvaru S, která leží podél východního pobřeží Indočínského poloostrova.

1.1.1 Státní zřízení a administrativní členění

Vietnamská socialistická republika je republika s monostranickým politickým systémem. Vedoucí úlohu ve státě má Komunistická strana Vietnamu (KSV). V zemi neexistují oficiálně jiné strany. Hlavním orgánem moci je Národní shromáždění, dále pak prezident, vláda a Nejvyšší soud.

Země je správně rozdělena na 63 provincií a 5 měst úřední správy: Hanoj, Ho Či Minovo město Hai Phong, Can Tho a Da Nang. Provincie se dále dělí na městské a venkovské okresy, městské okresy se dělí na čtvrti a venkovské okresy se dělí na obce. Hlavním městem je Hanoj s asi 6,5 miliony obyvatel se rozkládá na ploše 3348 km². Největším městem je Ho Či Minovo Město (dříve Saigon) se 7 miliony obyvatel, které se rozkládá na ploše 2096 km². V těchto dvou městech je soustředěno kolem 44 % městské populace země.²

Vietnam jako samostatný stát vznikl 2. září 1945 vyhlášením nezávislosti na Francii. V roce 1954 na základě mírové dohody ze Ženevy, byl Vietnam rozdělený na severní a jižní. V období let 1964 – 1975 byl Vietnam zmítán jedním z nejzávažnějších konfliktů druhé

¹ MÜLLEROVÁ, Petra. *Vietnam*. Praha: Libri, 2004. Stručná historie států. s. 23 ISBN 80-7277-255-4.

² RYPOVÁ, Helena. *Vietnamské děti na českých školách*. Olomouc, 2013. Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci.

poloviny 20. století – konflikt severního Vietnamu, který podporovala Čína a Sovětský svaz na druhé straně jižní Vietnam, který podporovaly Spojené státy americké. Tato válka skončila 1. května 1975 vítězstvím severního Vietnamu a sjednocením země.³

1.1.2 Národnostní složení

Ve Vietnamu žije vedle sebe celkem 54 různých etnik. 86 % obyvatelstva tvoří etničtí Vietnamci (národnost Kinh), 12 % etničtí Číňané. Zbytek populace tvoří Khmerové (kolem 700 000 žijící v jihozápadní deltě Mekongu), Čamové (kolem 60 000 žijící převážně podél pobřeží mezi Nha Trang a Phan Thiet a v provincii An Giang v deltě Mekongu) a dalších 60 národnostně-jazykových menšin soustředěných zejména v horských oblastech.⁴ Mezi další patří například národnosti Tay, Thai, Khmer, Muong, Číňané, Nung atd.

1.1.3 Jazyk

Oficiálním jazykem je vietnamština, nicméně druhým rozšířeným jazykem je angličtina, dále jsou to jazyky francouzština (pozůstatek po Francouzské kolonizaci), čínština, khmerština a různé horské jazyky. Nicméně dialekty ve Vietnamu se velice liší. Lidé ze severu mluví jinak než lidé z jihu. Vyslovují jinak hlásky a používají jiná slova a substantiva.

1.1.4 Náboženské složení

Asi 85 % Vietnamců se hlásí k buddhismu, dále v zemi figurují i jiná náboženství taoismus, konfucianismus a také křesťanství, které vyznává asi osm procent obyvatel. Buddhismus je někdy označován spíše za filozofii než náboženství. Vychází z učení Siddhárthy Gautamy, pozdějšího Buddha. Na začátku prvního tisíciletí se buddhismus rozdělil do dvou různých škol – théraváda a mahájána. Ve Vietnamu je praktikována mahájána. Cílem buddhistů je vymanit se z cyklu převtělování, dosáhnout osvícení a

³ MÜLLEROVÁ, Petra. *Vietnam*. 1. vyd. Praha: Libri, 2004,. Stručná historie států, s. 23. ISBN 80-727-7255-4.

⁴ Vietnam: Základní charakteristika teritoria, ekonomický přehled. Ministerstvo zahraničních věcí České republiky [online]. Praha: BusinessInfo.cz - Česká agentura na podporu obchodu/CzechTrade [cit. 2017-02-06]. Dostupné z: http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/asiie/vietnam/

nirvány. Osvícení předpokládá přijetí čtyř vznešených pravd. Utrpení lze odstranit pouze sledováním střední cesty, která zahrnuje zákaz zabíjení, krádeže, lhaní, cizoložství a pití omamných nápojů. Taoismus pochází z Číny a je založený na filosofii Lao-c' (Lao Tse), který žil v šestém století před naším letopočtem, zdůrazňuje jednoduchost, ideálem je návrat k tao, podstatě, z nichž jsou utvořeny všechny věci. Konfucianismus je více filosofii než náboženstvím.

Konfucius se narodil v Číně asi 550 před naším letopočtem, vytvořil etický kód, který zdůrazňuje odpovědnost jedince vůči rodině, společnosti a státu. Původní vietnamské náboženství kaodaismus (caodaismus), které má asi dva miliony vyznavačů, vytvořil ve dvacátých letech dvacátého století Min Chieu, který se pokusil vytvořit ideální víru smísením filosofii Východu a Západu. Své hlavní sídlo mají kaodaisté v Tay Ninhu. Další z původních vietnamských náboženství Hoa Hao založil Huynh Phu So v deltě Mekongu v roce 1939. Zdůrazňována je osobní víra před rituály, mezi věřícími a nejvyšší bytostí nestojí žádný prostředník. K Hoa Hao se hlásí asi jeden a půl milionu lidí.⁵

Nicméně nejrozšířenějším „náboženstvím“ v zemi je tzv. uctívání rodinných předků – kult předků – tento rituál je součástí každé vietnamské rodiny. Nezávisle k jaké oficiální víře se hlásí. Týká se to i Vietnamců žijících v České republice. V každé domácnosti je oltář předků, který je ve většině případů na vyvýšeném místě a jeho součástí jsou fotografie zesnulých členů rodiny a dále různé obětiny, jako například ovoce, alkohol, peníze, jídlo a také tam nechybí vonné tyčinky. Samozřejmě ozdoba a provedení oltáře je závislá na ekonomické stránce rodiny.

Podle I. Vasiljeva⁶ nejdůležitějšími dny, kdy se vykonávají na oltářiku oběti, jsou dny novoluní a úplňku, tedy první a patnáctý den v měsíci podle lunárního kalendáře. Z výročních svátků se bez výjimky dodržuje lunární Nový rok dle tradičního kalendáře. V předvečer Nového roku se celá rodina shromáždí ke společnému obřadu před oltářem předků a k večeři. Zato následující dny se známí chodí vzájemně navštěvovat a pográtulovat jeden druhému a třeba i poděkovat za pomoc v uplynulém roce. Mnozí se s v souladu s tradicí snaží podívat na Nový rok do Vietnamu, navštívit rodiště a příbuzné.

⁵ Vietnam průvodce: Náboženství ve Vietnamu. Vietnam.Asean.cz [online]. Praha, 2010 [cit. 2017-03-06]. Dostupné z: <https://vietnam.asean.cz/clanek/839-vietnam-pruvodce-nabozenstvi-ve-vietnamu>

⁶ ČERNÍK, Jan, KOCOUREK, Jiří a Eva PECHOVÁ, ed. *S vietnamskými dětmi na českých školách*. Jinočany: H & H, 2006. Multikulturní inspirace. s. 121 ISBN 80-7319-055-9.

1.1.5 Ekonomická situace

Vietnam se od r. 1986 postupně transformuje z centrálně plánovaného hospodářství k socialisticky orientované ekonomice s tržními prvky. Industrializace postupuje, a přestože zemědělství ještě dnes zaměstnává 70% populace, vedoucím sektorem hospodářství jsou služby (43 % HDP), následuje průmysl a stavebnictví (38 %) a zemědělství (18 %). Od roku 2000 HDP rostl v průměru 6,12% ročně, v uplynulých třech letech se ekonomika stabilizovala s HDP nad 5%, inflace se zmírnila na 6 % ročně, země vykazuje obchodní přebytky a má stabilní měnu. V zemi s více než 90 mil. obyvateli dosáhl HDP v roce 2014 178 mld. USD, což reprezentuje více než 5 200 USD na osobu v paritě kupní síly. Na světové ekonomice se podílí 0,28% Příliv PZI pokračuje s ročním přílivem nad 20 mld. USD.

V zemi chybí rozvinutá dopravní infrastruktura, systém ochrany životního prostředí (čističky odpadní vody, spalovny odpadu). Začíná se projevovat nedostatek kapacit pro výrobu elektrické energie. Rozvojová pomoc hraje ve Vietnamu stále důležitou roli, v roce 2013 činila 6,5 mld. USD. Přestože Vietnam dosáhl úrovně středně příjmových zemí a řada donorů ze země odchází, stejně jako ČR, celková úroveň rozvoje země není vysoká na vysoké úrovni – podle Human Development Index za r. 2012 byl Vietnam na 127. místě.⁷

Základním pilířem vietnamského průmyslu je textilní a oděvní průmysl, který patří k vedoucím exportním odvětvím Vietnamu. V tomto průmyslovém odvětví pracuje v současnosti více než 2 200 podniků. Z tohoto počtu připadá 76 % na vietnamské podniky a 24 % je vlastněno zahraničním kapitálem. Mnoho zahraničních firem využívá spolupráce ve formě výrobní kooperace. Jedná se o zakázkovou výrobu určitého druhu a značky oděvů, která profituje z výhody místní levné pracovní síly. Nejvýznamnějším výrobcem v tomto odvětví je státní podnik VINATEX, který tvoří skoro 20 % veškerého obrátu oděvního a textilního průmyslu. Textilní výroba se svými výrobními podniky je situováno v okolí Ho Či Minova Města a 30 % v okolí Hanoje. Druhým nejvyspělejším průmyslovým odvětvím s vysokým podílem na exportu země je výroba obuvi. V tomto oboru pracuje v současnosti cca 400 podniků. Celkový objem výroby v tomto odvětví činil v roce 2011 na 600 mil. Párů

⁷ Vietnam: Základní charakteristika teritoria, ekonomický přehled. BusinessInfo.cz: Oficiální portál pro podnikání a export [online]. Praha: Zastupitelský úřad ČR v Hanoji (Vietnam), 2016 [cit. 2017-03-09]. Dostupné z: <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/vietnam-zakladni-charakteristika-teritoria-17971.html#sec1>

obuvi a z tohoto množství je více než 85 % produkce exportováno. Ve výrobě obuvi zaujímá Vietnam čtvrté místo na světě.⁸

V posledních letech se začal ve Vietnamu rozvíjet petrochemický a chemický průmysl. V roce 2009 byl zahájen provoz první vietnamské ropné rafinérie Dung Quat v provincii Quang Ngai ve středním Vietnamu, jejíž výkon v současnosti tvoří 80 % produkce země. Země plánuje výstavbu dvou dalších rafinérií – jedné na severu země a druhé na jihu. Výstavba druhého petrochemického komplexu byla zahájena v lednu 2013 v Nghi Son v provincii Thanh Hoa v severní části Vietnamu a bude zaměřena na produkci LPG, nafty, benzínu, polypropylénu a parastyrenu. Jedná se o společné dílo vietnamského, kuvajtského a japonského kapitálu. Zahájení produkce je plánováno na začátek roku 2017 a plánovaná roční kapacita je 10 mil. tun ropy ročně, dovážené z Kuvajtu.

Dalším významným průmyslovým odvětvím je výroba silničních dopravních prostředků, která je produkována z cca třiceti nově postavených montoven všech světových automobilových značek. Hlavní podíl mají ve Vietnamu japonští a korejsí výrobci a největší podíl na vietnamském automobilovém trhu má Toyota (22 – 36 %). Dalšími velice úspěšnými značkami jsou Kia a Hyundai, které ve Vietnamu přímo neinvestovaly, ale jejich vozy jsou zde montovány firmami Vinamotor a Truong Hai.

Strojírenský průmysl ve Vietnamu zahrnuje asi 3100 firem, mezi kterými jsou jak malé soukromé společnosti, tak velké státní podniky, ale i podniky se zahraničním kapitálem. Zhruba polovina celého odvětví se zabývá výrobou strojů a zařízení, druhou polovinu tvoří menší podniky, které se zabývají především údržbou a opravami strojních zařízení. Slabou stránkou vietnamského strojírenského průmyslu je nízký stupeň technologického rozvoje a nedostatek kvalifikovaných pracovníků. Proto většina strojů potřebných pro vietnamské průmyslové podniky musí být dovážena ze zahraničí a tato skutečnost se významně podílí na růstu deficitu vietnamské obchodní bilance.

⁸ ŠVEDOVÁ, Eva. *Veřejně ekonomická problematika Vietnamců v ČR*. Cheb, 2014. Bakalářská práce. Západočeská Univerzita v Plzni.

Nejrychleji se rozvíjejícím průmyslovým odvětvím je průmysl informačních technologií. Vietnamská vláda věnuje rozvoji tohoto odvětví velkou pozornost a podporuje zejména vzdělávání IT inženýrů, výstavbu technologických parků, rozvoj internetové infrastruktury a příliv zahraničních investic.⁹

1.2 *Historie Vietnamu*

Na území dnešního Vietnamu byla první známou dynastií dynastie Hong Bang. Její panování se datuje od roku 2879 př. n. l. – 285 př. n. l. Tato dynastie položila základy pro vznik prvního státního útvaru, jejichž příslušníky byli Vietové. Obývali široké okolí Rudé řeky od poloviny jejího toku až po deltu, kde vytvořili vyspělou kulturu doby bronzové. Hlavním zdrojem obživy bylo pěstování rýže. Následující, významnou dynastií byla Trieu. Její panování bylo ukončeno přičleněním území Vietnamu k Číně, které trvalo do roku 939. Toto období je charakterizováno tvrdým zacházením Číňanů k Vietnamcům spojených s mnoha vzpourami. K dlouhodobějšímu osamostatnění Vietnamu došlo vyústěním jednoho z těchto konfliktů v 6. století. Dlouhé období byl pak Vietnam pod nadvládou dynastie Pozdní Ly. Svou faktickou moc začala dynastie ztrácet v 16. století, kdy se země rozdělila na severní a jižní Vietnam.¹⁰

1.2.1 *Čínská nadvláda*

Koncem 3. století př. n. l. bylo království napadeno a dobyté čínským císařem Čchin Š'chuang-ti, po jeho smrti vznikl stát Nam Viet. Správa země byla reorganizována podle čínského systému, i tak si zachoval svou samostatnost. Nam Viet byl ve 2. století př. n. l. znovu napaden vojsky čínské dynastie Chan. Později byl Nam Viet připojen k chanské Číně a vznikla provincie Giao Chi. Rok 111 př. n. l. lze pokládat za počátek téměř tisícileté závislosti na Severu, která trvala do roku 939 n. l. Zpočátku se čínská nadvláda v zemi projevovala pouze okrajově, ale počátkem 1. století př. n. l. byla zavedena čínská správa,

⁹ Vietnam: Základní charakteristika teritoria, ekonomický přehled. Business Info.cz: Oficiální portál pro podnikání a export [online]. Praha: Zastupitelský úřad ČR v Hanoji (Vietnam), 2016 [cit. 2017-03-09]..Dostupné z: <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/vietnam-zakladni-charakteristika-teritoria-17971.html#sec1>

¹⁰ KRÍŽOVÁ, Iva. *Generace Vietnamců žijící v ČR a jejich integrace do společnosti*. Praha, 2015. Bakalářská práce. Univerzita Karlova v Praze.

což vedlo k mnohem většímu omezování a kontrole obyvatelstva. Číňané se snažili o sinizaci obyvatelstva, a proto docházelo ke konfliktům a vzpourám.¹¹

Nadvláda Číny s sebou nepřinesla jen útlak a omezování. Během tohoto období došlo k vytvoření vietnamské společnosti. Vietnamci převzali základní filosoficko-náboženské systémy: buddhismus, taoismus a konfucianství.¹²

Na přelomu 14. a 15. století se k moci ve Vietnamu dostává dynastie Ho. Za dynastie Ho byly zavedeny papírové peníze a poprvé byla zavedena vietnamština jakožto úřední jazyk. Vietnamské království bylo v krizi, zemědělství stagnovalo, obchody byly ochromeny a královská pokladna byla prázdná. Panovnický rod se pokusil stabilizovat situaci reformami, které se u obyvatelstva neselekaly s příliš kladným přijetím. Toho využila čínská dynastie Ming, jejichž vojska zaútočila na Vietnam v letech 1406 a 1407. Po druhém útoku se panovník rodu Ho vzdal panovnictví a Mingové ovládli Vietnam. Vietnam se tak po 400 letech stal opět provincií Číny. Nadvláda Číny ale netrvala dlouho, obyvatelé Vietnamu nebyli ochotni přijmout čínské zvyky a bouřili se. Po Lamsonském povstání, které vedl statkář Le Loi, byli Mingové vyhnáni a Le Loi se stal zakladatelem nového panovnického rodu Le.¹³ Ti následně vládli zemi do roku 1788.

1.2.2 Francouzská Indočína 1887 – 1940

V roce 1862 Phan Thanh Gian, tehdejší vietnamský guvernér, uzavřel smlouvu s francouzským generálem Bonardem. Na základě smlouvy byly Francii postoupeny tři provincie Kočičíny¹⁴, území na jihu Vietnamu s hlavním městem Saigon, taktéž byly Francii otevřeny tři přístavy v Tonkinu a Annamu.¹⁵

Roku 1887 vznikla tzv. Francouzská Indočína spojením území Annamu, Tonkinu, Kočičíny, tedy celého území Vietnamu, a dále ještě území Laosu a Kambodži. Hlavním městem

¹¹ MÜLLEROVÁ, Petra. *Vietnam*. Praha: Libri, 2004. Stručná historie států. s. 14-15 ISBN 80-7277-255-4.

¹² Tamtéž s. 16

¹³ Tamtéž s. 45-49

¹⁴ Kočičína byla francouzská kolonie v letech 1863–1954 v jihovýchodní Asii. Součástí byl jih Vietnamu a část východní Kambodže, Kočičína byla zahrnutá do Francouzské Indočíny.

¹⁵ NGUYỄN-KHẮC-VIỆN. *Dejiny Vietnamu*. Bratislava, 1978. s. 128

se stala Hanoj. Zemi vedl francouzský guvernér a jednotlivé části byly spravovány tzv. rezidenty. Systém správy francouzské koloniální vlády se bez velkých změn udržel až do konce vlády.¹⁶

Instituce císaře byla zachována, nicméně faktická moc byla v rukou Evropanů. Již po obsazení Kočinčiny se Francouzi snažili vybudovat pevnou a účinnou politickou a administrativní organizaci. Formálně byla zachována i vietnamská administrativa, neboť vietnamští úředníci a intelektuálové odmítali spolupracovat, proto se koloniální vláda tedy spojila aspoň s feudály, aby upevnila svou moc. Král, civilní a vojenští hodnostáři se tak fakticky stali pomocníky francouzského systému. Zhodnotit francouzské působení ve Vietnamu je složité, na jednu stranu s sebou přineslo rozvoj infrastruktury, latinizovanou formu psané vietnamštiny, což přispělo k zvýšení gramotnosti obyvatelstva, byla také založena první indočínská universita. Nicméně v souvislosti se zakládáním rozsáhlých plantáží bylo vykořisťováno rolnictvo, byly zvýšeny daně a lidé museli pracovat v dolech při těžbě nerostných surovin.

Nejvýznamnější postavou byl Nguyen Ai Quoc, známý zejména pod jménem Ho Či Min (vietnamsky psáno Hồ Chí Minh). Po získání základního vzdělání Vietnam opustil a v různých zaměstnáních pracoval po celém světě. Patřil mezi zakládající členy komunistické strany ve Francii. Ho Či Min patřil mezi nejvzdělanější politiky 20. století. Mluvil několika jazyky a měl přehled o revolučních hnutích po celém světě. V roce 1923 odešel z Francie do Číny, kde založil Svaz revoluční mládeže. Ho Či Min působil v exilu, v Číně a v době japonské intervence ve Vietnamu se vrátil do rodné vlasti a založil Viet Minh.¹⁷

1.3 *Války ve Vietnamu*

Čínský vliv působil ve všech aspektech života Vietnamců skrze kulturu, dotýkala se práva, literatury, písma a vzdělání. Přestože nadvláda Číny skončila v roce 938, tak dalších 900 let bránil Vietnam svoji suverenitu proti vpádům Číny a později proti dalším agresorům Francie a Japonska. V další kapitole stručně popíšeme historii válečných konfliktů, které se odehrály na území Vietnamu.

¹⁶ RYPOVÁ, Helena. *Vietnamské děti na českých školách*. Olomouc, 2013. Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci.

¹⁷ MÜLLEROVÁ, Petra. *Vietnam*. Praha: Libri, 2004. Stručná historie států. s. 61-69 ISBN 80-7277-255-4

1.3.1 Japonská okupace Indočiny 1940 – 1945

V období druhé světové války byl Vietnam okupován Japonci na základě smlouvy s Francií, která tak japonským vojenským jednotkám povolila vstoupit do Indočiny. Francouzská administrativa byla zpočátku zachována. Japonci obsadili uhelné doly, rýžová pole a vojenské základny. V roce 1945 však rozpustili francouzský aparát a obsadili Vietnam. Japonci chtěli využít potenciálu země k pokračování ve válce. V té době však již fungovala Liga za nezávislost Vietnamu – tzv. Viet Minh, která formovala vietnamskou osvobozenou armádu, ta postupně osvobozovala pohraniční území a v době obsazení Vietnamu Japonskem přešla do útoku. 13. srpna 1945, po shoení jaderných bomb na Hirošimu a Nagasaki, japonské vojenské jednotky ve Vietnamu kapitulovaly. V den Japonské kapitulace byl svolán sjezd Komunistické strany Indočiny s cílem skončit s přítomností zahraničních agresorů v zemi, získat národní nezávislost a zvolit lidového vládcu. Dne 2. září téhož roku byl za prezidenta zvolen Ho Či Min a vyhlásil založení Vietnamské demokratické republiky.¹⁸

„Není nic cennějšího než nezávislost a svoboda.“ Ho Či Min

1.3.2 Indočínská válka 1945 – 1954

Po druhé světové válce chtěla Francie a Čína intervenovat opět do Vietnamu. Tzv. První válka v Indočině byl válečný konflikt mezi francouzskou koloniální správou a komunistickou Ligou za nezávislost Vietnamu.

Vypukla válka. Francouzi narazili na odpor jednotek Viet Minhu, což byla koalice komunistů a vietnamských nacionalistů vedených Ho Či Minem. V první části této války (1946–1950) vietnamský Viet Minh upevňoval a zesiloval svoji základnu, a to na poli vojenském, politickém, hospodářském, ale i kulturním. V druhé fázi války (1951–1954) došlo k rozhodujícím vojenským bitvám. Počátkem 50. let uznal Sovětský svaz a Čína vládu Vietnamské demokratické republiky. Tyto dvě velmoci pak poskytovaly Vietnamu i vojenskou pomoc. Boje tedy trvaly až do roku 1954, kdy Viet Minh dosáhl vítězství v bitvě u Dien Bien Phu. Válka trávající osm let za sebou nechala statisíce životů na obou stranách.¹⁹

¹⁸ MÜLLEROVÁ, Petra. *Vietnam*. Praha: Libri, 2004. Stručná historie států. s. 66 ISBN 80-7277-255-4

¹⁹ Tamtéž. s. 74-77

Podle ženevských dohod došlo k rozdělení Francouzské Indočíny na Vietnamskou demokratickou republiku (Severní Vietnam), ovládaný komunistickou stranou, a na vietnamský stát na jihu, který podporovaly Spojené státy, Velká Británie a Francie. Země byla rozdělena 17. rovnoběžkou a v průběhu dvou let se měla znovu sjednotit po demokratických volbách, které se ale nikdy nekonaly. V roce 1960 byla vytvořena Fronta národního osvobození. Na jihu zahájily komunistické jednotky Viet Congu a Viet Minhu v 50. letech partyzánské operace s cílem svrhnout režim prezidenta Diema. Boje mezi Diemovou armádou a Viet Congem se vyostřovaly a Diem povolil úplné vyhlazení členů hnutí Viet Minhu a Viet Congu. Bylo obviněno na 100 000 občanů, z čehož členů Viet Minhu bylo jen 10 000, což způsobilo rostoucí antipatie obyvatelstva vůči jihovietnamské vládě.²⁰

Po bitvě u Dien Bien Phu, kdy zvítězila Viet Minh, to znamenalo následně konec francouzské vlády nad jihovýchodní Asií a nastoupil vliv USA v Jižním Vietnamu v opozici SSSR a Číny na severu, který nakonec způsobil válečný konflikt známý jako Válka ve Vietnamu.

1.3.3 Válka ve Vietnamu 1955 – 1975

Známa taky jako Druhá válka v Indočíně. Byl konflikt, který probíhal na území Vietnamu a příhraničí sousedících zemí (Kambodža a Laos). Vietnam na severu vybudoval komunistický stát, který rozšiřoval svoji ideologii, znárodňoval půdu a centrálně řídil hospodářství. V jižním Vietnamu figuroval politický neklid, vláda se nedokázala dohodnout mezi sebou a dopouštěla se mnoha chyb, a proto se Severní Vietnam rozhodl k otevřenému boji proti Jihu s podporou lidu.

Západní společnost, hlavně tedy USA, se začala vměšovat do konfliktu, podporovala a prakticky vedla válku za Jižní Vietnam, neboť v komunismu spatřovala obrovskou hrozbu a připodobňovala situaci ve Vietnamu ke Studené válce mezi USA a SSSR. Od poloviny 60. let 20. století se v zemi rozpoutala válka, v níž byly užity nejnovější chemické zbraně, např. napalm. Na Jihu měla válka pozemní podobu, na severu byla vedena válka letecká. Nechvalně proslulé jsou operace „Hořící šíp“ (Flaming Dart) a „Dunivý hrom“ (Rolling

²⁰ HLAVATÁ, Lucie. *Dějiny Vietnamu*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2008. Dějiny států. s. 188-203 ISBN 978-80-7106-965-2.

Thunder), při kterých došlo k plošnému bombardování Severního Vietnamu. Po tomto incidentu se do války zapojil i SSSR.²¹

Američané ve válce použili mnoho nových technologických zbraní, např. bojové vznášedlo, laserem naváděné letecké pumy či rotační kanón s rychlostí střelby až 6 000 ran za minutu. Dále se hojně používaly bojové opancéřované vrtulníky. Vietkong používal jinou taktiku než Američané, totiž taktiku malých úderných oddílů, které měly za úkol vždy něco zničit a rychle poté zmizet. Tato taktika si brzy získala název „Sedmiminutová válka,“ jelikož střet nikdy netrval příliš dlouho. Docházelo k masakrům páchaným na civilním obyvatelstvu. Válka se zdála být neřešitelná. Vyústění války významně přispělo veřejné mínění v USA, které se postavilo proti další intervenci, neboť ztratili víru v její oprávněnost. Odpůrci války poukazovali na neprůhlednost a neefektivnost války, brutalitu a vysoký počet obětí.²²

Rok 1970 začal pro Američany jedním ze strategických tahů. Bylo jím překročení kambodžsko-vietnamských hranic a útok na Kambodžu, kudy procházela Ho-Či-Minova stezka spolu s invazí do Laosu. V době, kdy probíhala invaze do Laosu, komunisté začali zbrojit. Vyzbrojovali armádu tanky a dělostřelectvem, což oproti předešlému období byla těžká výzbroj. Významným rokem byl rok 1972. Jednalo se o nejintenzivnější leteckou válku, kdy americká letectva vedena jižním Vietnamem bombardovala severní Vietnam. Američtí letci a jejich bombardování poprvé přinutili komunisty zasednout k jednacímu stolu. V roce 1973 byla v Paříži podepsána dohoda mezi USA, Jižním Vietnamem, Vietkongem a Severním Vietnamem o ukončení všech bojových operací. Spojené státy americké měly 60 dní na stažení svých vojsk z Vietnamu. To také dne 29. 3. 1973 učinily.²³

Počty mrtvých do konce roku 1973 bylo 58 183 amerických a 223 748 jihovietnamských vojáků. Během druhé světové války na celém světě nespadlo tolik tun munice jako na Vietnam.

Začátkem roku 1972 propukla v USA aféra Watergate a Vietnam se naráz ztratil ze sféry zájmů amerických politických špiček. Komunisté celkem jisti, že USA již nebude zasahovat do bojů, začali začátkem roku 1975 další ofenzívu - zprvu opatrně zkoušejíce

²¹ HLAVATÁ, Lucie. *Dějiny Vietnamu*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2008. Dějiny států. s. 215 ISBN 978-80-7106-965-2.

²² MÜLLEROVÁ, Petra. *Vietnam*. Praha: Libri, 2004. Stručná historie států. s. 78-79 ISBN 80-7277-255-4

²³ KRÍŽOVÁ, Iva. *Generace Vietnamců žijící v ČR a jejich integrace do společnosti*. Praha, 2015. Bakalářská práce. Univerzita Karlova v Praze.

reakce jižního Vietnamu. Marnou obranu Saigonu porazilo 10. komunistických divizí – dělostřelecká palba ustala a městem se valily tanky – 30. dubna v 12:12 místního času zavlála nad prezidentským palácem vlajka Vietkongu. Následující den, 1. května 1975 více jak deset let trvající boje skončily. 2. července 1976 vznikla sjednocením Vietnamské demokratické republiky a Vietnamské republiky Vietnamská socialistická republika.²⁴

1.3.4 Vietnamsko – kambodžská válka 1978

Po rozdělení Indočíny panoval v Kambodži krutý režim Pol Pota, který byl tiše podporován Čínou. Ujal se vlády v dubnu 1975. Během jeho vlády podnikaly jednotky Rudých Khmérů výpady do jižního Vietnamu. Důvodem byli územní požadavky vůči VSR, chtěli obsadit část delty Mekongu a oblast na sever od Saigonu. V roce 1975 zaútočily kambodžské armádní jednotky na vietnamské ostrovy Phu Quoc a Thu Chu a pronikly do vietnamského pohraničí. Rudí Khmerové začali podnikat čistky provietnamských členů ve vlastních řadách. Poté se zaměřili na etnické Vietnamce a provietnamské Khmery.

V roce 1978 provedli vietnamští vojáci invazi do Kambodži a svrhli Pol Pota. Tento incident ochladil vztahy Vietnamu s Čínou a vedl k navázání užších vztahů Vietnamu se SSSR. Po roztržce s Čínou musel nutně Vietnam vyhledat ekonomickou a politickou pomoc SSSR, neboť po vpádu do Kambodži byl Vietnam západním světem považován za expanzivní sílu usilující o nadvládu v oblasti jihovýchodní Asie.²⁵

Rudí Khmerové již nebyli schopni vzdorovat vietnamskému útoku a utekli do obtížně přístupných oblastí západní Kambodže, odkud vedli s podporou USA a ČLR po následujících deset let partyzánskou válku. Vietnam po svržení vlády Rudých Khmérů v Kambodži nastolil podstatněji liberálnější provietnamskou vládu, nicméně vietnamská vojenská přítomnost v Kambodži trvala až do roku 1989. Vietnamsko – čínská hraniční válka 1979. V únoru 1979 došlo k pohraničnímu vietnamsko-čínskému konfliktu, který měl VSR potrestat za jejich postoj ke Kambodži. Při konfliktu došlo ke ztrátám na životech především u vietnamského civilního obyvatelstva.²⁶

²⁴ VYPUKNUTÍ VÁLKY. Vietnam [online]. Praha [cit. 2017-03-07]. Dostupné z: <http://vietnam.wgz.cz/rubriky/vypuknuti-valky>

²⁵ HLAVATÁ, Lucie. *Dějiny Vietnamu*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2008. Dějiny států. s. 239 ISBN 978-80-7106-965-2.

²⁶ MÜLLEROVÁ, Petra. *Vietnam*. Praha: Libri, 2004. Stručná historie států. s. 81 ISBN 80-7277-255-4

Ke zhoršení čínsko-vietnamských vztahů došlo i v důsledku vietnamské invaze do Kambodže. ČLR vnímala Kambodžu jako sféru svého vlivu a svržení režimu Pol Pota zasadilo ránu její politice v jihovýchodní Asii. Vytvořením tlaku na severní hranici Vietnamu chtělo vedení ČLR donutit Vietnam ke stažení svých jednotek z Kambodži. Krátkodobě měla tato akce oslabit vojenské akce Vietnamců v Kambodži, dlouhodobě měl být Vietnam vojensky a ekonomicky vyčerpán. Vietnam čínský útok zaskočil, ale nezpůsobil okamžitou paniku. Sovětský svaz reagoval kritikou ČLR, ale sovětský vojenský atašé na velvyslanectví v Hanoji vydal oficiální prohlášení, podle kterého je Vietnam schopen se ubránit sám. Obě válčící strany si nárokovaly vítězství. ČLR se ovšem nepodařilo dosáhnout ani jednoho z cílů operace. Čínská armáda nezasadila žádnou podstatnou ránu ani jedné divizi pravidelné vietnamské armády, neosvobodila žádné ze sporných území, nedonutila Vietnam stáhnout svá vojska z Kambodže a nezměnila vietnamskou politiku vůči čínské menšině žijící ve Vietnamu. Na druhou stranu se ČLR podařilo zaútočit na spojence Sovětského svazu bez toho, aby Sovětský svaz vojensky reagoval. Vietnam se v důsledku konfliktu dostal do izolace a byl vnímán v rámci regionu jako rozvratná síla s hegemonistickými sklony.²⁷

1.3.5 Shrnutí

Dvacáté století nebylo pro Vietnam příliš příznivé. Na počátku století byl francouzskou kolonií a francouzská koloniální správa ho využívala pro zásobování japonské armády potravinami a surovinami. To zapříčinilo v zemi velký hladomor, který dal podnět k dalšímu vývoji. Politická strana vedená Ho Či Minem se snažila vyprostit z koloniální nadvlády, což se v srpnu 1945 podařilo vyhlášením nezávislosti Vietnamu.

V letech 1945–1954 však země dál bojovala s Francií o svou nezávislost, v letech 1963–1975 zmítala Vietnamem válka „Severu proti Jihu“. V roce 1975 válka ve Vietnamu skončila, ale země byla hodně zničená – velké části byly zamořené chemickými látkami, velká část porostu zničena požáry, mnoho nevybuchlé munice a min, ekonomika obou částí byla v troskách a obyvatelé měli ještě dlouho psychické, ale i fyzické následky. Vláda nové Vietnamské socialistické republiky nastoupila cestu komunismu, stala se jednou ze zemí RVHP a začala se pomalu vzpamatovávat z těžké situace. V roce 1980 se však na Vietnam

²⁷ HLAVATÁ, Lucie. *Dějiny Vietnamu*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2008. Dějiny států. s. 247 ISBN 978-80-7106-965-2.

sněslná vlna tajfunů, která úplně zničila zemědělství a vedla ke vzniku ekonomické krize. V té době vláda zrušila zemědělská výrobní družstva, otevřela zemi zahraničním investicím a došlo k liberalizaci obchodu.²⁸

Následkem válečných konfliktů, které na území Vietnamu probíhaly téměř nepřetržitě 100 let, došlo k extrémnímu úbytku obyvatelstva v produktivním věku, schopného pracovat. Došlo k početné emigraci těch skupin obyvatelstva, které buď nesouhlasily s režimem nebo se rozhodly utéci ze země kvůli konfliktům. Okolní země jako Kambodža, Laos, Čína především Hong Kong pocítovaly masivní nárůst uprchlíků proudících do jejich země. Během americko-vietnamského konfliktu se snažili vietnamští uprchlíci (známí jako „*boat-people*“), utéci na člunech, aby se dostali k americkým lodím.

Země byla zdevastovaná, poničená byla především infrastruktura, energetické sítě a průmysl. Vietnam byl proto po mnoho dalších let ekonomicky závislý na podpoře ze zahraničí. Společenská situace byla také nejistá. Velké množství Vietnamců opustilo zemi. Mezi hlavními důvody jejich emigrace byla především ekonomická situace, komplikovaná politická situace, nejasná budoucnost a také strach z komunistického útlaku.²⁹

V následujících letech se Vietnam snažil zlepšovat svoji situaci. Významným mezníkem se stal 6. sjezd Komunistické strany v prosinci 1986, kde byla podpořena „perestrojka“ v rámci VSR a byl zahájen program reformy Doi Moi zahrnující přestavbu společnosti a hospodářství, který vedl k zemědělské soběstačnosti země.³⁰

Pokud v zemi probíhá válka, dochází k dramatickému propadu ekonomiky. O produkty kromě ze zbrojního průmyslu není zájem či nejsou finance. Při konfliktech dochází k záměrnému útočení na průmyslové zóny, k přebírání území a následné kontrole území, kde se vyskytují strategická důležitá místa. Jedním z důvodů odlivu obyvatelstva do zahraničí bylo také hromadné zatýkání nežádoucích či narůstající ztráty na obyvatelstvu, ale hlavně kvůli povinné vojenské službě, které se nevyhnuli ani staří, ženy natož mládež již od věku 15 let či někdy i níže. Tyto skupiny měly stejnou funkci jako muži. Ve válce jsou preferováni hlavně muži, ale ženy pracovaly pro rozvědku jako nasazené informátorky. Všechny dostupné finance byly vkládány do zbrojního průmyslu, nákup zbraní, munice atd.

²⁸ NOVÁKOVÁ, Kateřina. *Vietnamské hospodářství*, In: Kocourek, J. (ed.), S vietnamskými dětmi na českých školách. Praha: H&H Vyšehradská, 2006. s. 24 ISBN 80-7319-055-9.

²⁹ MÜLLEROVÁ, Petra. *Vietnam*. Praha: Libri, 2004. Stručná historie států. s. 80 ISBN 80-7277-255-4.

³⁰ HLAVATÁ, Lucie. *Dějiny Vietnamu*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2008. Dějiny států. s. 81-82 ISBN 978-80-7106-965-2.

Lidé žijící ve městech na tom byli lépe, co se týče dostupnosti vzdělání. Byl zde extrémní nedostatek kvalifikovaných lidí, kteří by mohli pracovat v daných odvětvích. Nově nastolená komunistická vláda ve Vietnamu se snažila dostat Vietnam do stabilního stavu, kompletně ji obnovit a sjednotit. Proto se snažila navázat mezinárodní styky se socialistickými státy východního bloku, které ji umožnili uskutečnit její cíl. Započal projekt vzdělávání vietnamského obyvatelstva. Cílem tohoto projektu bylo, vzdělat určité osoby v průmyslových a ekonomických odvětvích. Tito lidé se následně měli vrátit do své domoviny a přispět tak k růstu a k obnově vlasti. V roce 1978 se stal Vietnam členským státem RVHP – (Rada vzájemné hospodářské pomoci – obchodní organizace sdružující socialistické státy sovětského bloku). RVHP založily v lednu 1949 státy tehdejšího Sovětského bloku na popud J. V. Stalina. Šlo o politicko-ekonomické uskupení států s trvalým sídlem v Moskvě a mělo koordinovat jejich vzájemný obchod a rozdělovat úkoly ve výrobě a výzkumu. Zakládajícími členy byly Bulharsko, Československo, Maďarsko, Polsko, Rumunsko a Sovětský svaz. Později přistoupily Albánie, NDR, Mongolsko, Kuba a Vietnam.³¹

Vietnamci přijížděli do členských států RVHP jako dělníci, učni a praktikanti: vlády socialistických zemí se tak snažily řešit problém „zaměstnanosti“ vietnamských občanů v jejich zemi.³²

1.4 Vzdělávání vietnamské populace

Ve Vietnamu se již od 2. století systematicky po celém jeho území uplatňuje konfuciánská výchova. Mnohé myšlenky tohoto směru pronikly do vietnamského povědomí a staly se součástí tradic a kultury. Konfuciánství akcentuje morální výchovu, výchovu ke ctnostem (lidskost, láska, poctivost atd.), prostřednictvím přirozených mravních autorit. Právě skrze tuto výchovu lze dosáhnout ideální společnosti, společnosti založené na pořádku a blahobytu. Důraz je kladen také na sebevýchovu člověka, dobré společenské vztahy a neustálé sebezdokonalování. Zakladatel tohoto filosofického směru Konfucius se v rámci

³¹ Na RVHP nejvíc doplácely rozvinuté země. Jako třeba Československo. Rozhlas.cz: radiozurnal [online]. Praha: Český rozhlas, 2014 [cit. 2017-03-07]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/radiozurnal/encyklopedie/_zprava/1418582

³² MÜLLEROVÁ, Petra. *Vietnamské etnikum v České republice*. In: ŠIŠKOVÁ, Tatjana. *Výchova k toleranci a proti rasismu: sborník*. Praha: Portál, 1998. s. 83 ISBN 80-7178-285-8.

výchovného procesu snažil rozvíjet tvořivost a kladl důraz na aktivitu žáků, individuální přístup a zdůrazňoval také nutnost postupu od jednoduchého ke složitému.³³

Bohužel však „později z Konfuciova učení zbylo jednostranné zaměření se na paměťově-verbální vyučovací metody, díky nimž žáci při zkoušce naučené poznatky většinou jen reprodukovali, a ne vždy chápali. Memorování a jednostranné naslouchání učiteli je dodnes pro vietnamské školství charakteristické.“³⁴

Od 15. století začali do Vietnamu přijíždět první Evropané. Poté, co se Vietnam stal kolonií Francie, začal pod jejím vlivem postupně vznikat nový školský systém. Konfuciánská výchova však byla oficiálně zrušena až v roce 1919. Školský systém odpovídal francouzským osnovám. Začaly se vyučovat přírodovědné a umělecké předměty. Ve všech školách se ale vyučovalo ve francouzštině a přístup ke vzdělání byl stále výrazně omezen, pouze vyšší vrstvy si mohly vzdělání dovolit. Ještě do roku 1945 bylo až 95 % obyvatelstva Vietnamu negramotných. Zhruba na 1 000 vesnic připadala pouze jedna škola a v celé Indočíně fungovala jen jedna univerzita se dvěma fakultami, lékařskou a právnickou. Nejvíce studentů se zapsalo ke studiu v roce 1924 a jejich počet činil 1 085. Z nich bylo 200 Francouzů.³⁵

Byl zaveden všeobecný vzdělávací systém devíti tříd a začalo se pracovat na postupném odstraňování negramotnosti. Tato snaha se však neustále střetávala s nedostatkem materiálu, papíru i dalších vyučovacích pomůcek. Z těchto důvodů byl rozhodujícím faktorem ve vzdělávání učitel. Mimo jiné právě proto, že vzdělání bylo tak dlouhou dobu nedostupnou výsadou vyšších vrstev, se těšil veliké úctě.³⁶

Vzdělávací systém se rozrůstal poměrně rychle. Ke konci roku 1954 studovalo kolem 3 000 středoškoláků a 475 studentů technicky zaměřených vysokých škol. Postupně byly zakládány vysoké, ale i střední odborné školy všech zaměření a oborů od společenskovědních (1953) přes technické až po přírodovědné (1952). Mezi roky 1956 až

³³ SEQUENSOVÁ, Kateřina. *Vietnamské děti v českých školách*. Praha, 2010. Bakalářská práce. Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta.

³⁴ PHUNG THI PHUONG HIEN. *Poznámky a komentáře k výchově a vzdělávání ve Vietnamu – tradice a současnost*, In: Kocourek, J. (ed.), *S vietnamskými dětmi na českých školách*. Jinočany: H & H, 2006. Multikulturní inspirace. s. 131 ISBN 80-7319-055-9.

³⁵ BLÁBOL, Jiří. *Péče o vietnamské pracovníky v průmyslovém podniku*. Praha 1990. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze, Katedra výchovy a vzdělávání dospělých.

³⁶ SEQUENSOVÁ, Kateřina. *Vietnamské děti v českých školách*. Praha, 2010. Bakalářská práce. Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta.

1960 vzniklo devět nových univerzit a šedesát pět středních odborných škol. Na konci roku 1960 činil počet vysokoškolsky vzdělaných techniků 3 835 (přes deset procent z nich studovalo v zahraničí) a počet středoškoláků vystoupil na 18 000. Za další čtyři roky byl již počet vysokoškolských studentů na severu země kolem 26 000 a 45 000 studentů středních škol. Ačkoli rozvoj školství byl ještě několik desetiletí omezen válečnými konflikty s Francií a následně s USA, již po roce 1957 měla téměř každá vesnice základní školu a každé město nebo okres školu střední. V roce 1975 byl podíl všech vysokoškoláků na jednotlivých oborech následující: 23 % právníků, 17 % filozofů, stejný podíl pedagogů, 13 % farmaceutů, o procento méně přírodovědců, 9 % lékařů a 7 % inženýrů. Ve Vietnamu touto dobou existovalo 46 univerzit a 26 dalších vysokých škol. Počet posluchačů škol pro dospělé se na jihu blížil milionu, na severu to bylo něco přes třetinu tohoto počtu.³⁷

Léta 1956 až 1975 jsou roky velkého rozvoje vzdělanosti ve Vietnamu. Roku 1965 vzniká místo školské správy ministerstvo školství. Od roku 1975 se navíc vláda Severního Vietnamu musela snažit bojovat proti nevzdělanosti v jižní části země, která byla v předchozím období spravována loutkovou vládou Jihu. Přestože měl Vietnam zpočátku velké problémy s gramotností, vzdělání bylo velmi váženou hodnotou. Tradice konfucianismu tuto hodnotu jistě posílila. Lidé kvůli svému vzdělání opouštěli rodiny mnohdy na pět i více let. Vietnamci proto byli většinou velmi snaživí a byli ochotní se učit a rekvalifikovat. První vietnamští absolventi vyšli z vysokých škol teprve roce 1959. Jsou mezi nimi i absolventi vysokých škol v zahraničí. A právě tehdy začali přijíždět první vietnamští občané do naší republiky.³⁸

1.5 *Vietnamci v Československu po roce 1945*

O česko-vietnamských vztazích lze prakticky hovořit teprve od poloviny minulého století. Po vzniku Vietnamské demokratické republiky (VDR) v roce 1945 a poúnorovém vývoji tehdejší ČSR od roku 1948 přivedlo oba státy k zahájení oficiálních styků obdobné politické zaměření. Bývalé Československo navázalo diplomatické vztahy s Vietnamskou demokratickou republikou dne 2. února v roce 1950 jako čtvrtý stát po Číně, Sovětském

³⁷ BLÁBOL, Jiří. *Péče o vietnamské pracovníky v průmyslovém podniku*. Praha, 1990. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze, Katedra výchovy a vzdělávání dospělých.

³⁸ KOCOUREK, Jiří. *Historie příchodu a působení příslušníků vietnamské národnosti na území ČSR (resp. ČSSR) v letech 1950 až 1975*. Praha, 2001. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta.

svazu a Mongolsku, a po následujících čtyřicet let se vzájemné vztahy odvíjely od přátelství a spolupráce v duchu tzv. socialistického internacionalismu.³⁹

Vietnamští občané začali ve větším počtu organizovaně přicházet do tehdejšího Československa v 50. letech 20. století, kdy byly navázány diplomatické vztahy mezi tehdejší Vietnamskou demokratickou republikou a Československou socialistickou republikou a přicházeli v několika vlnách. 30. prosince 1954 oficiálně zahájil svoji činnost Československý zastupitelský úřad v Hanoji a rok nato bylo otevřeno vietnamské velvyslanectví v Praze.⁴⁰ V této kapitole si přiblížíme historické události, které napomohli ke spolupráci mezi ČSR a VDR.

1.5.1 Chrastavské děti

Imigrace z Vietnamu na území dnešní ČR přicházela v několika vlnách od roku 1956. V tomto roce po mezistátní dohodě přišlo několik jednotlivců a zejména sto dětí postižených válkou. Česká strana umístila děti v Chrastavě, kde zůstaly pohromadě.⁴¹

Přijeli po dvou skupinách celkem jedno sto dětí ve věku od šesti do třinácti let. Děti u nás měly získat vzdělání, které by po návratu mohly využít k rozvoji své vlasti. Podobně přijaly vietnamské děti jako gesto pomoci válkou postižené vietnamské zemi i další státy tehdejšího socialistického bloku – Čína, Sovětský svaz nebo východní Německo. Československá vláda se rozhodla umístit hosty z tak vzdálených končin v dětském domově v Chrastavě u Liberce, kde do té doby přebývaly děti partyzánů z Řecka. Vybrané děti měly možnost se setkat s československým velvyslancem, zhlédly krátký film o české zemi, naučily se vietnamsky československou hymnu a byly poučeny o některých českých zvyklostech. Tyto děti byly po příjezdu umístěny v Chrastavě na Liberecku, z tohoto důvodu byly mimo jiné označeny za „Chrastavské děti“.

Ve VDR souvisel výběr dětí pro vzdělávání v zahraničí zejména se zásluhami jejich rodičů v boji za nezávislost a sjednocení Vietnamu. Nejednalo se vždy o sirotky, jak se

³⁹ MARTÍNKOVÁ, Šárka. *Československo-vietnamské vztahy do roku 1989*, In: Kocourek, J. (ed.), *S vietnamskými dětmi na českých školách*. Jinočany: H & H, 2006. Multikulturní inspirace. s. 85 ISBN 80-7319-055-9.

⁴⁰ ŠIŠKOVÁ, Tatjana, ed. *Menšiny a migranti v České republice: [my a oni v multikulturní společnosti 21. století]*. Praha: Portál, 2001. s.83 ISBN 807178-648-9.

⁴¹ BROUČEK, Stanislav. *Aktuální problémy adaptace vietnamského etnika v České republice*. Etnologický ústav AV ČR. Praha 2003.

všeobecně tradovalo. Nejednalo se také o děti původem pouze ze severu; na výchovu do ČSR vybrali tehdejší vietnamští funkcionáři padesát čtyři chlapců a čtyřicet šest dívek, přičemž skoro polovina z nich navštěvovala v severním Vietnamu speciální školy, zřízené po Ženevských dohodách v roce 1954 pro potomky jihovietnamských revolucionářů. V červenci 1957 zavítal ke svým krajanům do Chrastavy během oficiální návštěvy ČSR i prezident Ho Či Min. Vůbec první návštěva vietnamského prezidenta v naší zemi trvala pouhých pět dní, ale ani jeho značně nabitý program jej neodvrátil od úmyslu strávit mezi dětmi v chrastavském domově odpoledne; mimo jiné tehdy dětem „bac Ho“ připomněl význam jejich zdejšího vzdělávání a vybídnul k tomu, aby naši zemi měly v úctě jako svou druhou vlast.⁴²

Obrázek 1 Chrastavské děti (zdroj: archiv Klub Hanoi)

Jejich adaptace na české prostředí se částečně zpomalovala tím, že děti žily ve svém vietnamském kolektivu. Dalším zpomalením při výuce češtiny byla přítomnost trojice

⁴² MARTÍNKOVÁ, Šárka. *Chrastavské děti*. In: Klubhanoi.cz [online]. Praha, 2006 [cit. 2017-03-07]. Dostupné z: <http://www.klubhanoi.cz/view.php?cisloclanku=2006071101>

vietnamských učitelů. Mnozí z mladých Vietnamců zůstali v tehdejší Československu na další studia. Někteří pak zvolili tuto zemi za svůj nový domov a založili rodiny.⁴³

Nicméně v roce 1959 se rozhodla vietnamská strana vzít děti zpět do vlasti z obav, že by děti mohly ztratit jejich vlastní kulturní identity. Tyto obavy vznikly ze zkušenosti po návratu dětí z jiných spřátelených států. Děti zažívaly kulturní šoky – nejdříve, když jely v nízkém věku do ČSR, následně pak při návratu do své rodné země.

- **Kulturní šok**

J. Kocourek⁴⁴ zmiňuje, že je to souhrn pocitů ze života v cizím prostředí, pocitů z neznámých, nečekaných či nepříjemných, nových reakcí či podnětů, s nimiž se najednou člověk neustále v cizině setkává, někdy říkáme kulturní šok. Šok má u každého různou dobu trvání i míru intenzity, v závislosti na míře daných kulturních rozdílů i individuálních vlastností jedince. Je vyvolán příchodem a delším pobytem v prostředí, které je složeno z naprosto nových podnětů (jiná strava, jiné podnebí, jiné zvyky, jiný jazyk, jiné společenské zřízení), ale i faktem, že cizinec nemůže v komunikaci ostatními využít to, co získal v procesu socializace ve své domácí kultuře. Jednotlivé kultury se od sebe liší např. i v pojetí spravedlnosti, pravdy a lži, cti a poctivosti, asertivity a sebekritičnosti, lásky a sexu. Kulturní šok vyvolává velkou psychickou i fyzickou zátěž pro organismus. Existují případy, kdy ho migranti nepřekonají a musí se vrátit do rodné země. Někdo se s kulturním šokem vyrovnává snáze, někdo jen s velkými těžkostmi, každý různou dobu, ale všichni, kdo chtějí zůstat, se s ním vyrovnat musejí. Postupně si člověk začíná vytvářet mechanismy, pomocí kterých se brání vlivu nové kultury, uchovává svou kulturní identitu, nebo přijímá identitu novou. Zmíněné procesy jsou silně ovlivněny tím, jak dlouho člověk na území cizí země žije, v jakém je sociálním prostředí, kolik je mu let, v jaké situaci je jeho rodina, jaké jsou vztahy mezi majoritní společností a komunitou migrantů, jaké jsou jeho osobní vztahy s majoritou, jaká je osobnost člověka samotného. Ať už je však člověk jakýkoli a v jakémkoli cizím prostředí, musí v nově navazovaných vztazích překonávat, kromě osobních bariér, také bariéry interkulturních rozdílů. Člověka již nestačí hodnotit jen podle toho, „jestli je

⁴³ BROUČEK, Stanislav. *Aktuální problémy adaptace vietnamského etnika v České republice*. Etnologický ústav AV ČR. Praha 2003.

⁴⁴ KOCOUREK, Jiří. *Kulturní šok*, In: Kocourek, J. (ed.), *S vietnamskými dětmi na českých školách*. Jinočany: H & H, 2006. Multikulturní inspirace. s. 11 ISBN 80-7319-055-9.

melancholik, choleric, lenoch, pracant“, ale také podle toho, z jaké kultury pochází, jakou tradici s sebou přináší.

1.6 Vietnamci v Československu před rokem 1989

Vietnamská socialistická republika posílala své studenty do komunistických států jako je SSSR, ČSSR nebo NDR. K dalším státům, do kterých byli od počátku 50. let do 80. let 20. studentů posíláni, patřila i Kuba. (V 50. a 60. letech 20. století na základě navázání diplomatických vztahů a podepsání prvních smluv mezi Československem a Vietnamskou socialistickou republikou o studiu vietnamských studentů v ČS(S)R, začaly každoročně přijíždět desítky vietnamských studentů se zájmem o získání kvalitního vzdělání. Přicházeli rovněž praktikanti a učňové, aby si zajistili praxi ve strojírenských oborech, lehkém průmyslu (textilní produkci, obuvnictví, výrobě nábytku, spotřební elektronice, atd.) a dopravě. Vietnamci do Československa migrovali v několika vlnách, v první z nich, jak už jsme zmiňovali, byli váleční sirotci.⁴⁵

V roce 1967 přijelo dalších 2100 Vietnamců, kteří doplnili skupinu stážistů, učňů a studentů. Většina z nich byli ale dělníci. Na základě usnesení vlády ze dne 15. března 1967 k realizaci a technické pomoci vlády ČSSR Vietnamské demokratické republiky přijelo do Československa v letech 1967-1970 na zaškolení celkem 2146 praktikantů do strojírenství, hutnictví, textilního, sklářského, chemického dřevařského, kožedělného, papírenského a stavebního průmyslu. Odborná příprava skončila odjezdem posledních skupin v březnu 1975 zpět do Vietnamu.⁴⁶Po ukončení americko-vietnamského konfliktu zájem VDR o vysílání svých občanů do zahraničí ještě zesílil.⁴⁷

Vzhledem k současné situaci v České republice, kdy obyvatelstvo má negativní postoj k migraci, tak v 60. a 70. letech vládla opačná atmosféra, společnost vnímala

⁴⁵ KOCOUREK, Jiří. Stručný historický přehled o česko-vietnamských vztazích a působení Vietnamců v ČR [online]. Vydáno: 6.5.2008. [cit.2017-3-15]. Dostupné z WWW: <<http://www.asimilovani.estranky.cz/clanky/narodnosti-v-cr/vietnamci.html>>.

⁴⁶ MÜLLEROVÁ, Petra. *Vietnamské etnikum v České republice*. In: ŠIŠKOVÁ, Tatjana. *Výchova k toleranci a proti rasismu: sborník*. Praha: Portál, 1998. s. 83 ISBN 80-7178-285-8.

⁴⁷ PECHOVÁ, Eva. Migrace z Vietnamu do České republiky v kontextu problematiky obchodu s lidmi a vykořisťování [online]. Praha: La Strada Česká republika, o. p. s., 2007 [cit. 2017-03-07]. Dostupné z: http://www.strada.cz/images/Publikace/Ohrozene/migrace_z_viet.pdf

přítomnost vietnamských studentů a učňů kladně a vnímala ji jako morální povinnost s ohledem na dlouhotrvající války ve Vietnamu.

1.6.1 Uzavřené bilaterální smlouvy

Podle S. Broučka je zásadním mezníkem ve vývoji migrace vietnamské populace do Československa rok 1973. Vládní delegace Vietnamské demokratické republiky navštívila Československo v lednu 1973, aby projednala příchod nových 10 000 – 12 000 vietnamských občanů k získání profesních zkušeností. Vietnamský požadavek domácí stranu zaskočil a byl chápán jako mimořádně veliký. Československá strana viděla, že takové žádosti nebude moci okamžitě vyhovět. Vietnamská delegace kvůli podobným požadavkům již navštívila Polskou lidovou republiku a z Československa pak odjela do SSSR jednat o stejných tématech. Vietnamská vláda pokládala přípravu kvalifikovaných dělníků hlavních profesí za jednu z klíčových otázek obnovy a rozvoje ekonomiky země. Několikrát opakovala, že nemá za daných podmínek možnost připravit tyto kádry na svém území. Vyslovila naléhavou prosbu, aby vzhledem ke klimatu v zimě u nás a na Sibiři, kudy bude skupina vlakem přijíždět, mohla první skupina vietnamských občanů k nám přijet nejpozději v říjnu nebo začátkem listopadu 1973.⁴⁸

Analýzou požadavků vyvstal záhy velmi vážný problém se zabezpečením budov a učeben pro jazykovou výuku vietnamských občanů. Jestliže mělo ještě v roce 1973 přijet 1000 – 1200 Vietnamců a v dalších letech každoročně ve třech turnusech 3 000 – 4000, bylo by třeba během několika měsíců získat objekty s kapacitou asi 1200 ubytovacích míst a 80 učeben. Z toho by mělo být asi 700 až 800 míst v českých zemích, 300 až 400 míst na Slovensku.⁴⁹

Za daného stavu bylo navrženo, aby se prostřednictvím Krajských národních výborů vyhledaly vhodné objekty. Měly to být například ubytovny, odborná učiliště, podniková rekreační zařízení. Zároveň bylo provedeno v jednotlivých ústředních orgánech šetření, kolik vietnamských občanů by mohly podniky a učiliště v příštích letech k odborné výuce převzít. Ústřední orgány a podniky oznámily, že v příštích letech mohou vyškolit vcelku

⁴⁸ BROUČEK, Stanislav. *Aktuální problémy adaptace vietnamského etnika v České republice*. Etnologický ústav AV ČR. Praha 2003.

⁴⁹ BROUČEK, Stanislav. *Historie imigrace z Vietnamu do českých zemí*. In: Klubhanoi.cz [online]. Praha, 2005 [cit. 2017-03-07]. Dostupné z: <http://www.klubhanoi.cz/view.php?cisloclanku=2005040901#pracovnici>

pouze 5800–6000 vietnamských občanů, z toho federální ministerstvo hutnictví a strojírenství 2000 osob, ministerstva ČSR 1800–1900 osob a ministerstva SSR 1000–1100 osob. Představovalo to přibližně polovinu počtů, které si představovala vietnamská strana. Objevovala se řada problémů, například jaké budou podmínky odborné přípravy (pro obě zúčastněné strany), jakým způsobem umisťovat vietnamské dělníky pro vyučení ve výrobní praxi. Nikdo netušil, jaké jsou kapacity a možnosti jednotlivých resortů.⁵⁰

Dne 8. dubna 1974 byla podepsána Dohoda o odborné přípravě občanů Vietnamské demokratické republiky v československých organizacích. V Československu pracovalo na 25 000 vietnamských dělníků, učilo se na 4 000 učňů a pobývalo na 1 000 stážistů. Zpracovávali se převážně ve stavebnictví, strojírenství a energetice.⁵¹

Od roku 1976 se otázky československo-vietnamských vztahů vyvíjely v souladu s ukončením války ve Vietnamu a sjednocením země. Nově vzniklá Vietnamská socialistická republika se stala v pořadí třetím největším socialistickým státem světa, leč s téměř katastrofálním stavem hospodářství. O tři roky později vstoupila VSR do Rady vzájemné hospodářské pomoci a členské státy, včetně ČSSR, měly za úkol pomoci Vietnamu v jeho opětovném rozvoji.⁵² Vláda ČSSR svým usnesením č. 337 ze dne 19. prosince 1979 o sjednání dohody s Vietnamem o odborné přípravě a dalším zvyšování kvalifikace vietnamských občanů v čs. organizacích vyslovila souhlas s odbornou přípravou 3500 vietnamských občanů v letech 1980–1983 s tím, že vzniklé náklady budou uhrazeny výnosy z práce občanů VSR.⁵³ Na základě této dohody do Československa přijížděly skupiny dvou druhů, a sice na střední odborná učiliště s následnou možností praxe a na odbornou přípravu praktikantů a stážistů. Celkem do Československa přijelo na základě této dohody 8 700 žáků středních odborných učilišť a 23 300 stážistů a praktikantů.⁵⁴

⁵⁰ BROUČEK, Stanislav. *Aktuální problémy adaptace vietnamského etnika v České republice*. Etnologický ústav AV ČR. Praha 2003.

⁵¹ ŠIŠKOVÁ, Tatjana. *Výchova k toleranci a proti rasismu: sborník*. Praha: Portál, 1998. s. 84 ISBN 80-7178-285-8.

⁵² MARTÍNKOVÁ, Šárka. *Československo-vietnamské vztahy do roku 1989*, In: Kocourek, J. (ed.), *S vietnamskými dětmi na českých školách*. Jinočany: H & H, 2006. Multikulturní inspirace. s. 86 ISBN 80-7319-055-9.

⁵³ MÜLLEROVÁ, Petra. *Vietnamské etnikum v České republice*. In: ŠIŠKOVÁ, Tatjana. *Výchova k toleranci a proti rasismu: sborník*. Praha: Portál, 1998. s. 84 ISBN 80-7178-285-8.

⁵⁴ BOUŠKOVÁ, Petra. 1998. *Pracovní migrace v ČR*. s. 34–35 in.: Národní diskuse u kulatého stolu na téma vztahů mezi komunitami. Odbor pro uprchlíky a integraci cizinců MV ČR.

V únoru roku 1980 přijel do VSR v rámci své oficiální návštěvy Vietnamu, Kambodže a Laosu československý prezident Gustav Husák a při té příležitosti podepsal společně s vietnamským prezidentem Le Duanem Smlouvu o přátelství a spolupráci ČSSR a VSR. Smluvní strany se zavázaly, že budou dále rozvíjet a prohlubovat spolupráci ve všech směrech, jakož i „usilovat o mír a podporovat boj proti imperialismu a expansionismu za definitivní odstranění kolonialismu a rasismu.“ Tato smlouva byla zrušena až rozhodnutím Parlamentu sněmovny a senátu ČSFR v roce 1992.⁵⁵

Počet Vietnamců u nás prudce stoupl mezi roky 1979–1985. Roku 1981 v Československé socialistické republice pobývalo asi 30 000–35 000 vietnamských občanů, z toho dvě třetiny pracovaly v dělnických profesích. Evidenci vietnamských občanů podle regionu a zaměstnavatele vedl každý zaměstnavatel sám, shromažďování takových statistik by bylo velmi náročné.⁵⁶

Pobyt Vietnamců byl vždy určen na konkrétní dobu záviselo to na druhu povolání, tudíž kde je bylo potřeba. Například dělníci byli dosazováni na pozice, kam nechtěli pracovat místní (pásová výroba v továrnách). Následně docházelo k celkovému snižování množství lidí. Konkrétně v roce 1985 přijelo jen 19 350 osob – byli umístěni po celém Československu.

Každá suma vynaložená na pracovní pobyt jednoho Vietnamce násobená jejich počtem znamenala dohromady na první pohled velké částky. Probíhaly tedy diskuse o výhodách či ztrátách pro Československo plynoucích ze zaměstnávání Vietnamců. Tehdy i nyní se však muselo dojít k závěru, že mnohé československé závody plnily výrobní plány za vydatné pomoci vietnamských dělníků a některé by se dokonce bez Vietnamců ani neobešly. Vietnamci doslova drželi nad vodou určité malé podniky. Kupř.ve Frutě Horní Počernice pracovalo 40 vietnamských žen, které tvořily 22% celkového počtu zaměstnanců.⁵⁷

⁵⁵ MARTÍNKOVÁ, Šárka. *Československo-vietnamské vztahy do roku 1989*, In: Kocourek, J. (ed.), *S vietnamskými dětmi na českých školách*. Jinočany: H & H, 2006. Multikulturní inspirace. s. 86 ISBN 80-7319-055-9.

⁵⁶ KOCOUREK, Jiří. Stručný historický přehled o česko-vietnamských vztazích a působení Vietnamců v ČR [online]. Vydáno: 6.5.2008. [cit.2017-3-15]. Dostupné z WWW: <<http://www.asimilovani.estranky.cz/clanky/narodnosti-v-cr/vietnamci.html>>.

⁵⁷ MINH TRUNG TA. *Podnikání a život Vietnamců v Chebu*. Cheb, 2002. Bakalářská práce. Západočeská univerzita v Plzni

1.6.2 Podmínky pobytu Vietnamců v ČSSR

Podmínky válečného stavu ve Vietnamu ovlivňovaly i situaci vietnamských občanů v Československu. Byl sledován jejich příjezd i pobyt, kontakty s Čechy, pohyb na veřejnosti, studium atd. Každý vietnamský občan musel být při příjezdu vybaven osobním listem, potvrzením o zdravotním stavu, osvědčením o hygienicko-epidemiologickém vyšetření a mezinárodním očkovacím průkazem⁵⁸

Podle vzájemných dohod byli Vietnamci povinni dodržovat české zákony i v pracovněprávní oblasti nebo v oblasti nemocenského pojištění. Návrh na odvolání pracovníka mohl podat zaměstnavatel, respektive ministerstvo práce a sociálních věcí s potřebným odůvodněním. Při svém návratu domů byl každý Vietnamec vybaven dokladem o své získané kvalifikaci a o délce jeho praxe.⁵⁹

Okamžikem nástupu do zaměstnání přebíral jeho zaměstnavatel na sebe další závazky. Továrny poskytovaly ubytování za finanční náhradu, maximálně však 50 Kčs za měsíc, dále celotýdenní stravování včetně víkendů. Podle předpisu každá ubytovna musela být vybavena zároveň kuchyňkou pro případ špatné adaptace Vietnamců na české závodní stravování.⁶⁰

Podniky svým zaměstnancům hradily celotýdenní stravování. Mzda vietnamských pracovníků se po úvodním tříměsíčním období řídila československými mzdovými předpisy s určitými úlevami. Strávit dovolenou ve Vietnamu měli možnost jen ženatí (vdané), a to až po dvouleté práci v Československu. Odborná příprava vietnamských pracovníků v ČSSR se uskutečňovala buďto jako učební poměr s navazující výrobní praxí, nebo jako odborná příprava praktikantů a stážistů v československých výrobních podnicích. V případě učňů trval pobyt sedm let, v případě praktikantů a stážistů tři až čtyři roky, s možností prodloužení za souhlasu obou stran.⁶¹

⁵⁸ MATĚJOVÁ, V. 1988. *Podmínky pobytu vietnamských pracujících v ČSSR*. Pp. 1-10 in: KSVIEF 1988/9

⁵⁹ KOCOUREK, Jiří. Stručný historický přehled o česko-vietnamských vztazích a působení Vietnamců v ČR [online]. Vydáno: 6.5.2008. [cit.2017-3-15]. Dostupné z WWW: <<http://www.asimilovani.estranky.cz/clanky/narodnosti-v-cr/vietnamci.html>>.

⁶⁰ BROUČEK, Stanislav. Historie imigrace z Vietnamu do českých zemí. In: Klubhanoi.cz [online]. Praha, 2005 [cit. 2017-03-07]. Dostupné z: <http://www.klubhanoi.cz/view.php?cislocclanku=2005040901#pracovnici>

⁶¹ KOCOUREK, Jiří. Stručný historický přehled o česko-vietnamských vztazích a působení Vietnamců v ČR [online]. Vydáno: 6.5.2008. [cit.2017-3-15]. Dostupné z WWW: <<http://www.asimilovani.estranky.cz/clanky/narodnosti-v-cr/vietnamci.html>>.

2 METODOLOGIE VÝZKUMU

2.1 *Cíl výzkumu*

Důsledkem migrace se ve Evropě v posledních několika letech udála spousta změn. Důležité je zmínit, že se dnes více potkávají rozdílné etnické, kulturní či jazykové menšiny. Česká republika je ve srovnání se západními státy (Německo, Francie, Velká Británie) vysoce etnicky a kulturně homogenní. To je možný výsledek, proč se Češi momentálně staví, tak negativně vůči jakékoliv formě migrace. Mají kritické reakce na uprchlickou krizi a hlavní představitelé české politiky vyjadřují protiimigrační výroky s podporou běžných občanů.

Nicméně existovala doba v Československu, kdy se přijímali migranti z poválečné doby. Nejednalo se o několik desítek adeptů, ale o několik tisíc Vietnamců, kteří přijížděli každý rok od 60. let 20. století. Vládla tady atmosféra solidarity a vzájemné pomoci. Vietnamci získali vzdělání, nové přátelství a poznali jinou kulturu. Tématem se zabýval v minulosti etnolog Stanislav Brouček například ve své práci *Aktuální problémy adaptace vietnamského etnika v České republice* (2003), kde zkoumal historii Vietnamské migrace do Českých zemích.

Cílem výzkumu je zmapovat období před rokem 1989 v Československu a zjistit, čím procházeli Vietnamští studenti a učni. Jak vnímali svůj odjezd do cizí země. V teoretické části jsou popsány historické a faktické milníky Vietnamu. V praktické části na základě autentických výpovědi byla snaha hlouběji nahlédnout do procesů výběrů.

2.2 *Výzkumná otázka*

Nebylo lehké zformulovat výzkumnou otázku, i když v předchozích několika kapitolách byla snaha nastínit hlavní témata vynořující se v souvislosti se vzděláním v komunistickém paradigmatu a jeho vlivu na životy mladých Vietnamců. Po důkladné rozvaze jsem si stanovila otázku: Jakým procesem byli vybráni Vietnamští studenti a učni do Československa před rokem 1989?

2.3 Metoda výzkumu

Vzhledem k povaze tématu, které zkoumám, jsem si zvolila kvalitativní výzkum. Během zkoumání jsem vycházela z publikace Jana Hendla *Kvalitativní výzkum: Základní teorie, metody a aplikace*⁶². Aspekty této metody je, že se zaměřuje na hloubkové pochopení a porozumění lidského chování. Výzkumník se seznamuje s novými lidmi a zkoumá proč a jak. Snaží se nasbírat potřebné materiály a informace, které pomůžou k osvětlení výzkumných otázek. Pracuje se s menším počtem jedinců. Specifikem kvalitativního výzkumu je přímý kontakt s účastníky nebo se skupinou jedinců a provádí se na základě delšího a intenzivního zkoumání terénu.

J. Hendl uvádí ve své publikaci: *„Výhodou kvalitativního přístupu je získání hloubkového popisu případů. Nezůstáváme na jejich povrchu, provádíme podrobnou komparaci případů, sledujeme jejich vývoj a zkoumáme příslušné procesy. Citlivě zohledňujeme působení kontextu, lokální situaci a podmínky. Kvalitativní výzkum poskytuje podrobné informace, proč se daný fenomén objevil.“*

2.4 Sběr a tvorba dat

Při sběru dat jsem použila interview (rozhovor) – jedná se o interaktivní výzkumní metodu (jde o setkání výzkumníka a respondenta „tváří v tvář“), která umožňuje zachytit nejenom fakta, ale také hlouběji proniknout do motivů a postojů respondentů. Při rozhovoru je možné sledovat i některé vnější reakce respondentů a podle nich usměřovat další průběh kladení otázek.⁶³

Samotná data jsem získala pomocí polostrukturovaného rozhovoru. Osou dialogů byly nejdříve otázky obecného charakteru, abych získala jejich důvěru a posléze jsem pokládala cílené otázky, které směřovaly ke konkrétním oblastem výzkumu (kdy přijeli, kolik jim bylo let, kde studovali nebo pracovali).

Cílem polostrukturovaného rozhovoru je získat detailní a komplexní informace o studovaném jevu, přičemž prostřednictvím rozhovoru mohou být zkoumáni členové určitého

⁶² HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-0982-9.

⁶³ ČENĚK, Jiří, Josef SMOLÍK a Zdeňka VYKOUKALOVÁ. *Interkulturní psychologie: vybrané kapitoly*. Praha: Grada, 2016. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-5414-7.

prostředí, určité specifické sociální skupiny s cílem získat stejné pochopení jednání událostí, jakým disponují členové dané skupiny⁶⁴

Na základě vedených dialogů jsem získala postřehy, dojmy a názory na tehdejší dobu. Rozhovory byly vedené ve vietnamštině, jelikož se jednalo o první generaci Vietnamců, pro které to byl nejpřirozenější způsob komunikace. Materiály jsem dále přeložila do češtiny.

Snažila jsem se, aby se cítili komfortně, a aby se mi otevřeli. Rozhovory trvaly od cca 1h do 3h. Někteří participanti mi poskytli svoje fotografie, které pomáhají utvářet obraz tehdejší doby.

Síla kvalitativních dat spočívá v tom, že jsou přirozeně uspořádány a popisují každodenní život. Vyznačují se lokální zakotveností a nejsou vytrhovány z kontextu dění. Mají popisovat podrobnosti případu, vesměs za delší časový interval.⁶⁵

Další potřebná data jsem získala pomocí Josefíny Formanové, která pracuje pro společnost Post Bellum a zaštiťuje projekt Paměť národa⁶⁶. Poskytla mi audiovizuální nahrávky 4 participantů. Na základě vzájemné spolupráce jsem ji předala jeden můj získaný kontakt, se kterým do budoucna budou natáčet rozhovor a stane se účastníkem dalšího projektu „Nejsme tu sami“ od Paměti národa.

2.5 *Etika výzkumu*

- Dobrovolnost účasti a neškodnost: účastníci si musí být vědomi dobrovolnosti účasti ve výzkumu a svobody v tom, že z něho mohou vystoupit, aniž by to pro ně mělo nějaké následky. Výzkum nesmí účastníkům škodit.
- Poučený (informovaný) souhlas je prohlášení, se kterým musí participant souhlasit podpisem. Popisuje právo neúčasti participanta. Obsahuje popis příslušných rizik účasti, za děti musí souhlasit jejich rodiče.
- Anonymita a důvěrnost: ochrana zájmů participantů i v budoucnosti se zajišťuje anonymitou, případně důvěrností. Anonymita znamená, že výzkumníci a jiní čtenáři nemohou rozpoznat identitu participanta. Důvěrnost znamená, že výzkumník slíbí participantovi, že budou chránit jeho identitu v dalších zprávách a člancích o výzkumu.

⁶⁴ ŠVAŘÍČEK, Roman. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007. s. 377 ISBN 80-7367-131-0

⁶⁵ HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.

⁶⁶ Paměť národa [online]. Praha: Post Bellum [cit. 2018-07-025]. Dostupné z: <http://www.pametnaroda.cz/>

- Odhalení: obvykle má výzkumník povinnost informovat participanta o záměrech výzkumu. Někdy však tato informace může zkreslit výsledky. Zatajené okolnosti mají být participantovi uvedeny při zakončování výzkumu se seznamem možných rizik účasti. Analýza dat a obsah zprávy: výzkumníci mají i povinnosti vůči vědecké komunitě při analýze a uvádění informací o výzkumu. Je nutné odhalit všechny pozitivní i negativní aspekty průběhu výzkumu a validity získaných výsledků. To se týká i výsledků, které byli získány explorativním způsobem. Je neetické upravovat data, provádět špatnou analýzu a informovat pouze o příznivých výsledcích. Výzkumník nejlépe poslouží rozvíjení vědy, pokud odhalí ostatním všechny problémy svého výzkumu, aby se s nimi mohlo počítat do budoucna.⁶⁷

Účastníci byli informováni s tématem práce a náležitostmi kvalitativního výzkumu. Pochopili, že s nimi budu vést rozhovory na dané téma. Participanty jsem obeznámila, že bych si je ráda nahrála, nicméně někteří tuto možnost odmítli (přesně se jedná o 5 lidí), a proto jsem se musela uchýlit k poznámkám.

Dále byli seznámeni s možností anonymizace jejich osobních údajů, a proto byly použity v bakalářské práci jenom iniciály jmen, jejich věk a status, aby nebylo možné rozpoznat jejich identitu. Z tohoto důvodu byly nahrávky smazány.

Respondenti byli upozorněni, že se kdykoliv můžou na cokoliv zeptat. Popřípadě nemusejí odpovídat na nějaké otázky. Když to bude na jejich žádost můžeme ukončit spolupráci a jejich participaci na výzkumu. Většina účastníků se zajímala o výzkum a byli zvědaví, jak probíhá práce a jaké jsem získala další zkušenosti od jiných respondentů.

Z informací od účastníků jsem se dozvěděla, že v minulosti se podělili o svoje zkušenosti jenom mezi sebou, respektive se ptali ostatních Vietnamců, jak sem (do Československa) přijeli. Nicméně pro ně to byla prvotní zkušenost, kdo s nimi vedl konverzaci na dané téma a nebyl z té doby.

Co se týče participantů od Paměti národa – ti poskytli v minulosti souhlas se zpracováním svých údajů a poskytnutí svých zkušenosti k dalšímu bádání. V práci je budu uvádět celým jménem.

⁶⁷ HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál, 2016. s. 62-63 ISBN 978-80-262-0982-9.

2.6 Výzkumný soubor

Vzhledem k specifčnosti výzkumu jsem si musela stanovit prvotní kritéria pro vzorek, které byly následující:

- Přijeli před rokem 1989 do Československa
- Studovali nebo pracovali na základě bilaterálních smluv
- Etničtí Vietnamci

Do výzkumu se zapojilo deset participantů a tři participanté od projektu Paměti národa, jelikož čtvrtá osoba paní Hong Nhung Nechybová nesplňovala daná kritéria (do tehdejšího Československa odjela v roce 1963 za svým budoucím manželem panem Nechybou), a proto jsem ji musela vyřadit z výzkumu. Celkem se tedy jedná o 13 lidí.

Výběr byl realizován metodou „sněhové koule“, kdy bylo zvoleno několik málo jedinců k interview. Tyto osoby slouží pak jako informátoři pro doporučení dalších zajímavých členů populace.⁶⁸

Oslovila jsem své přátele a známe, jestli znají někoho, kdo by splňoval moje kritéria pro zkoumaný vzorek, a kteří by měli zájem se podělit o svoje zkušenosti s příjezdem do Československa před rokem 1989. Ve většině případů se jednalo o rodiče mých přátel a ti mě potom odkázali na další svoje známe z té doby. Základní informace o participantech uvádím v Tabulce 1.

Účastníci, kteří měli zájem o spolupráci, tak jsem s nimi domluvila schůzku. Nicméně ve většině případů to byli podnikatelé z různých oborů, a proto jsem se musela dostavit do jejich místa podnikání pro získání potřebných materiálů. Například jsem navštívila pana L. D. L do České Lípy, kde vlastní potraviny a rozhovor byl veden přímo v obchodě. Kontinuita konverzace byla často přerušena, jelikož mezitím obsluhoval svoje zákazníky, kteří přišli do obchodů.

⁶⁸ HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum : Základní teorie, metody a aplikace*. 2. vyd. Praha : Portál, 2012. s. 150 ISBN 978-80-262-0219-6..

Jméno	Pohlaví	Status	Věk	Rok příjezdu
K. H. H	Muž	Student VŠ	52 let	1983
T. T. B. N.	Žena	Dělnice	49 let	1987
L. D. L.	Muž	Dělník	55 let	1982
V. T. K. Q.	Žena	Učeň	50 let	1989
N. D. T.	Muž	Učeň	57 let	1980
N. T. H.	Žena	Dělnice	49 let	1988
D. T. H.	Muž	Dělník	52 let	1987
L. D. A.	Muž	Učeň	58 let	1982
T. T. N.	Žena	Dělník	50 let	1988
L. M. T	Muž	Dělník	55 let	1988
Nguyen Manh Cuong	Muž	Učeň	56 let	1980
Le Quang Dao	Muž	Učeň	53 let	1984
Te Do Hoang	Muž	Student VŠ	68 let	1968

Tabulka 1 Základní informace respondentů

2.7 Analýza dat

S přihlédnutím na výzkumnou otázku, jsem si vybrala metodu zakotvené teorie, která mi pomůže zpracovat získaná data. Hlavním faktorem mého bádání bylo pochopit proces výběrů účastníků té doby do Československa. Jak prožívali, že byli vybráni? Co předcházelo odjezdu?

Cíle výzkumu, který vychází ze strategie zakotvené teorie, je návrh teorie pro fenomény v určité situaci, na niž je zaměřena pozornost výzkumníka. Vznikající teorie je zakotvená v datech, získaných během studie. Pozornost se věnuje zvláště jednání a interakcím sledovaných jedinců a procesům v daném prostředí.⁶⁹

Metoda zakotvené teorie je spojena se jmény Strauss a Glaser⁷⁰, kteří ji vyvinuli v roce 1967. Není to jenom teorie, ale jedná se o určitou strategii výzkumu, která umožňuje

⁶⁹ HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál, 2016. s. 62-63 ISBN 978-80-262-0982-9

⁷⁰ GLASER, Barney G. a Anselm L. STRAUSS. *The discovery of grounded theory: strategies for qualitative research*. Chicago: Aldine publishing company, c1967.

analyzovat získaná data. Mnozí badatelé, kteří využívají metodu zakotvené teorie ve svých kvalitativních výzkumech, často modifikují nebo využívají jenom některé její postupy. Vzhledem k tématu a cíli výzkumu, tak jako k mým omezeným schopnostem ohledně kvalitativního výzkumu jsem též použila pouze některé aspekty metody zakotvené teorie.

Jan Hendl uvádí: „*metoda zakotvené teorie se uplatňuje v kontextu objevování, protože při ní jde především o exploraci a rozvíjení nových teorií. Je zřejmé, že takový proces nelze algoritmizovat nebo vymezit pevnými pravidly, protože v sobě vždy nese prvky intuice a nejistoty. Návrh postupu zakotvené teorie tento aspekt nutně zohledňuje.*“

Součástí metody zakotvené teorie je kódování: znamená rozkrytí dat směrem k jejich interpretaci, konceptualizaci a nové integraci. Postup také vede k doporučení, která data nebo případy je nutné ještě zahrnout do analýzy a jakými metodami je nutné provést sběr dat.⁷¹

Získaný materiál jsem přeložila do češtiny a převedla do písemné podoby. Následně jsem k analýze použila textový editor, kam jsem kopírovala přeložený text. Několikrát jsem si četla poznámky z terénu a přepisy rozhovorů. Vyřadila jsem ty části, které se netýkaly výzkumu, například parazitní slova. Prováděla jsem nejdříve otevřené kódování a snažila jsem se lokalizovat témata v textu a udělovala jsem jim označení.

Tato témata mají vztah k položeným výzkumným otázkám, k přečtené literatuře, k pojmům používaným účastníky nebo jde o nové myšlenky vznikající, jak výzkumník proniká k textu. Někteří výzkumníci přistupují k textu se seznamem předběžných kódů a jejich definic, který postupně doplňují o nové části.⁷²

V následujícím kroku jsem vzniklá označení organizovala do podobných celků, čímž se objevily první kategorie. Při axiálním kódování jsem opětovně prozkoumávala přepisy a zpřesnila jsem kategorie. Znovu jsem je uspořádala a hledala jsem další možné kategorie či koncepty, které by mohly spolu souviset. Dosavadní kroky směřovaly k vytvoření hlavních kategorií.

⁷¹ HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál, 2016. s. 251 ISBN 978-80-262-0982-9

⁷² HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál, 2016. s. 251 ISBN 978-80-262-0982-9

3 PRAKTICKÁ ČÁST

3.1 *Výběr studentů, učňů a dělníků do Československa*

Vláda vybírala podle dobrého kádrového profilu a určovala, kolik bude vybráno studentů, učňů a dělníků z každého města. Byli vybíráni nejlepší lidé z ročníků na základě dobrého prospěchu a příkladného chování ve škole. Na základě toho byli zařazeni do vládního programu, který poskytoval možnost získat vzdělání a pracovní zkušenosti v zemích východního bloku.

3.1.1 Kádrový profil

Vietnamští studenti, učni a dělníci museli mít dobrý kádrový profil (= třídní původ označovalo rodinné poměry s ohledem na společenské zařazení. Třídní příslušnost a ideologická uvědomělost rodičů a prarodičů byly jedním ze zásadních faktorů úspěchu v komunistické společnosti). Při výběru kandidátů hrálo důležitou roli, jestli měli kontakty na vysokých místech. Pokud někteří z jejich rodinných členů měli zásluhy během války (veteráni) nebo byli aktivní členové politické scény, měli přednost před ostatními. Tyto privilegované rodiny měly nárok, že mohli navrhnout jednoho člena z rodiny, který pojede do zahraničí. Existovala tu vazba, že ve většině případů to byl vždy rodič-potomek = privilegovaný – navrhovaný.

K.H.H. 52 let (student VŠ): *„děd byl vysoký armádní funkcionář za války proti Francii, otec byl zemědělec a starší bratr bojoval ve válce proti Kambodži.“*

L.D.L. 55 let (dělník): *„otec byl ředitelem velké dopravní společnosti, díky němu jsem mohl odjet...“*

T.T.B.N. 49 let (dělnice): *„můj otec byl ministerský úředník, který v letech 1983 jel do ČSSR, kde tu byl součástí diplomatické družiny.“*

N.D.T. 57 let (učeň): *„na základě toho, že můj otec pracoval v chemičce, tak většinou mohl poslat svého mladšího sourozence nebo potomka“*

D.T.H. 52 let (dělník): „*můj otec byl vysoce postavený armádní důstojník, který mi zařídil cestu do zahraničí*“

Dalším případem bylo, když jeden z rodičů nebo oba rodiče padli ve válce, tak se vietnamská vláda postarala o potomka. Ten dostal výsadu vycestovat a mohl získat zahraniční vzdělání.

3.1.2 Proces výběru studentů VŠ

Student si mohl při přijímacích zkouškách vybrat ze tří kategorií, kde v každé kategorii byly tři předměty. Například v kategorií A byly předměty: matematika, fyzika a chemie. V kategorií B byly předměty: literatura, historie, zeměpis. Každý rok se ustanovil jiný výsledek pro přijímací řízení, kdo dosáhl tohoto bodového hodnocení – byl zařazen do výběru s možností studovat v zahraničí.

Nicméně studenti nevěděli, kam pojedou. VSR náhodným systémem rozřazovala studenty podle kvót do daných komunistických států. V té době každý doufal, že se dostane do NDR, jelikož tam byla marka a ta měla hodnotu. V roce 1983 bylo ustanoveno pro ČSSR 50 studijních míst. Ti, kteří úspěšně zvládli přijímací řízení dostali následně předvolání do jazykového střediska, kde byli informováni, kam pojedou do zahraničí.

K.H.H. 52 let (student VŠ): „*hlásil jsem se ve Vietnamu na vysokou školu na mezinárodní vztahy, v tom roce byla stanovena bodová hranice 22 bodů pro možnost odjet studovat do zahraničí. Moje přijímací zkoušky byly z předmětů chemie, fyzika a matematika. Poté zkoušce jsem dostal předvolání do jazykového střediska, v tu chvíli jsem věděl, že jedu pryč.*“

Byla tu možnost i odmítnout studium v zahraničí a zůstat ve Vietnamu, nicméně považovalo se to za úspěch, když někdo úspěšně složil zkoušky a byl vybrán. Studenti prošli roční jazykovou přípravou ve Vietnamu, kde je učili rodilí mluvčí. Další zajímavost byla, že si nemohli vybrat studijní obor, který by chtěli studovat, byl jim přiřazen na základě kvót.

Te Do Hoang 58 let (student VŠ): „*Když jsem byl vybrán pro studium v tehdejší Československu, měl jsem obrovskou radost z toho, že se budu moci učit nejpokrokovější věci. Byla to velká pocta. Z každého města byli vybráni průměrně jeden až dva studenti, z*

některého žádný student, z našeho tří. Na cestu do Československa nás doprovázelo celé město. Byla to obrovská sláva, obrovské očekávání od nás jako od budoucnosti národa.“

3.1.3 Proces výběru učňů

Pomineme-li politickou a společenskou atmosféru příjezdu vietnamských občanů do bývalého Československa, a tedy rovněž jejich politickou motivaci ke studiu a vzdělávání v ČSSR, k příjezdu před rokem 1989 je motivovaly i tyto důvody.

- Získání kvalitního vzdělání
- Zlepšení své ekonomické situace a ekonomické situace rodiny a následné zlepšení svého společenského postavení ve Vietnamu a postavení své rodiny
- Často byli ke studiu či práci vybíráni na základě vynikajících studijních či pracovních výsledků. Mnozí se pochopitelně do ČSSR dostali na základě různých protekcí.⁷³

Vietnamská vláda rozřazovala učně do vzdělávacích oborů podle potřeb státu. Na druhou stranu museli brát v potaz kapacity jednotlivých škol v Československu. Budoucí učňové vnímali, že dostali privilegium odcestovat do zahraničí, kde mohli získat kvalitní vzdělání. Učňové zjistili svoje vzdělávací obory až později. Vláda jim to oznámila během doby, kdy chodili do jazykového střediska. Jenom bohatí mohli zjistit a vybrat si dopředu.

Nguyen Manh Cuong 56 let (učně): *„Ve Vietnamu byla chudoba. Když měl člověk možnost cestovat do zahraničí, tak to byl pro každého uskutečněný sen,“*

L.D.A. 58 let (učně): *„z naší provincie bylo určeno 20 lidí a já jsem se dostal do výběrů na základě známek. Dostal jsem pozvánku do jazykového střediska a řekli mi, že se budu učit češtinu. Chtěl jsem odjet a získat zkušenosti ze zahraničí.“*

Existovala i zde korupce a protekce, která umožňovala některým Vietnamcům odcestovat do zahraničí, i když nebyli dostatečně kvalifikovaní. Ostatní to cítili jako křivdu, ale nemohli s tím nic udělat.

⁷³ KOCOUREK. Jiří. *V jakých podmínkách v ČSSR vietnamští občané před rokem 1989 pobývali?* In: Kocourek, J. (ed.), *S vietnamskými dětmi na českých školách*. Jinočany: H & H, 2006. Multikulturní inspirace. s. 98 ISBN 80-7319-055-9.

Dao Le Quang 53 let (učeň): *„Do ciziny posílali jen ty nejlepší žáky. Z naší školy vybrali jen dva studenty. Ale i tady vládla korupce a dostávaly přednost děti, které se ani tak dobře neučily, ale jejich bohatí rodiče někoho uplatili. Takže mě sice vybrali, ale musel jsem pak hodně dlouho čekat, než na mě dojde řada. Nebylo jisté, do které země mě pošlou. Někteří se dostali do Ruska, jiní do Německa, já nakonec do Československa. Vybírat obor si mohli ti bohatší, jinak bylo možné dělat jen obor, který byl potřeba pro stát.“*

3.1.4 Jazyková příprava

Když adepti dostali pozvánku do jazykového střediska ve Vietnamu, tak v tu chvíli zjistili, že pojedou do zahraničí. Studenti VŠ absolvovali celkem roční jazykovou přípravu ve Vietnamu a roční v Československu. Učni se učili celkově půl roku - 3 měsíce ve Vietnamu a 3 měsíce v Československu. U dělníků byli rozdílné podmínky. Záleželo, v jakém roce přijeli. Někteří absolvovali 4,5 měsíce jazykový kurz, 1,5 ve Vietnamu a 3 měsíce v místě pracovního výkonů. Jiní neměli možnost se učit.

K.H.H. 52 let (student VŠ): *„měl jsem roční studium slovenštiny, kde mě učili tři lidé dva Vietnamci a jedna Slovenka Vrabelová. Měl jsem hrozný strach ze slovenštiny, byla to pro mě hatmatilka, barbarský jazyk.“*

T.T.B.N. 49 let (dělnice): *„učila jsem se jeden a půl měsíce ve Vietnamu a další tři měsíce jsem absolvovala v Ústí nad Labem, kde jsem pracovala v SETUZE (Severočeské tukové závody). Učitelka docházela na ubytovnu, kde nás všechny učila česky.“*

L.D.A. 58 let (učeň): *„3 měsíce jsem se učil česky a potom jsem další 3 měsíce měl v SOU Rýmařově. „*

L.D.L. 55 let (dělník): *„přijel jsem v 1982 a nemohl jsem se učit jazyk, takže jsem se učil sám.“*

Te Do Hoang 58 let (student VŠ): *„Čeština byla a je pro mě těžká. Velká výhoda je, že jako vietnamština používá latinku. Žil jsem nějakou dobu v omylu. Ve Vietnamu nás učili, že v češtině se slova dělí. Pochopil jsem to jako dělení v matematice. Myslel jsem si, že každé*

písmeno má jednu číselnou hodnotu a ty hodnoty se v rámci slova dělí jako matematická operace. Až po nějakém čase jsem díky českým učitelům pochopil, jak se slova dělí.“

3.2 Příchod vietnamských studentů, učňů a dělníků

V období politického neklidu po Válce ve Vietnamu, byli důkladně kontrolováni Vietnamští občane po příjezdu do Československa. Sledoval se jejich pobyt, s kým se stýkali a jejich pohyb na veřejnosti.

Ambasáda vydala příkaz, že Vietnamci nesměli chodit sami ven. Zásada platila do roku 1980. Vietnamci se mohli pohybovat nejméně ve trojicích (severokorejští studenti prý měli povinnost chodit na veřejnost v desetičlenném kolektivu).⁷⁴

Vietnamští občané, kteří jeli do Československa, byli doprovázeni tzv. koordinátorem či tlumočnickem. Většinou to byli adepti z řad Vietnamců, kteří již v minulosti pobývali v Československu a měli větší zkušenosti s úřady, a hlavně uměli český jazyk. Po roce 1989 se někteří Vietnamci chopili šance a stali se tlumočníky a propojovali dva světy.

N.D.T. 57 let (učeň): *„po 8 letech jsem potom dělal tlumočnicka jiným turnusům ve Frýdku Místku a tam jsem poznal svoji současnou manželku...“*

Vietnamci bydleli ve většině případů spolu na kolejích nebo ubytovnách. Adepti posílali dopisy svým rodinám, doba dodání do Vietnamu trvala dva týdny a další dva týdny to trvalo zpátky do Evropy. Obsah nesměl být politický, hrozilo, že se to může ambasáda dozvědět. Vietnamci si posílali i mezi sebou dopisy, jelikož většina bydlela na kolejích nebo v jazykových školách, tak stačila adresa ubytovacího zařízení a jméno, potom si to předali mezi sebou.

D.T.H. 52 let (dělník): *„často jsem psal domů, jak se mi daří a zajímalo mě, jak se má rodina ve Vietnamu. Nicméně to trvalo strašně dlouho myslím, že měsíc nebo dva než dorazil dopis. Občas se stávalo, že se i ztratil...“*

⁷⁴ BROUČEK. Stanislav. *Aktuální problémy adaptace vietnamského etnika v České republice*. Etnologický ústav AV ČR. Praha 2003.

Po ukončení pobytu si každý Vietnamec mohl bezcelně dovézt do své země zboží v hodnotě 50 % svého celkového čistého výdělku. Podnik byl povinen obstarat bednu, do níž si Vietnamec zboží s vynalézavou úsporností vložil. Podnik také kryl náklady na převoz do Vietnamu. V reakci na šikovnost některých Vietnamců bylo posléze vydáno zpřísnění celních předpisů. Omezení platila na počty jízdních kol, mopedů, motocyklů a šicích strojů.⁷⁵

3.2.1 Studenti a pobyt v ČSSR

Studenti si před odjezdem do zahraničí museli koupit oblek, aby správně reprezentovali VSR. Po příletu do dané země absolvovali další roční studium jazyka, a poté na to nastoupili do prvního ročníku vysoké školy. Studenti z VSR obecně byli posílání do komunistických států v nestejném poměru pohlaví. Záleželo na více faktorech, v jakém roce jeli nebo do jakého státu. Pro ČSSR bylo určeno větší množství studentů mužského pohlaví. Například v roce 1983 se jednalo o 46 chlapců a 4 dívky.

K.H.H. 52 let (student VŠ): *„Před odletem 22.8. 1983 jsem si koupil oblek, bylo to nařízení VSR. Od dědy jsem dostal kufr a nové boty. Přiletěl jsem do Prahy 23.8.1983 ubytoval se a druhý den 24.8.1983 jsme jeli vlakem do Bratislavy. Další skupinka pokračovala do Košice. V létě 1985 jsem nastoupil do prvního ročníku.“*

Po příletu studenti museli odevzdat své pasy a dostali identifikační karty. Byli ubytováni v jazykových školách nebo na kolejích. Stipendium činilo 800 Kčs na měsíc; částka 400 Kčs pokryla náklady na život: městská doprava, nájem za ubytování a jídelna, zbylých 400 Kčs byly pro osobní účely. Mohli také pracovat v létě na brigádách, v továrnách, případně tlumočili nebo obchodovali se zbožím. Každý týden byla řádná schůzka studentů, kde na sebe navzájem donášeli informace a přede všemi říkali, kdo co dělá, jak se chová a jaké má studijní výsledky.

K.H.H. 52 let (student VŠ): *„pravidelně jsme se scházeli a kdo nepřišel byl podezřelý. Měli jsme říkat informace o ostatních například: viděl jsem soudružku, jak se bavila s tím a s tím. Dotyčná se potom musela obhajovat. Pořád nás kontrolovali. Já si všiml jenom studia.“*

⁷⁵ BROUČEK. Stanislav *Aktuální problémy adaptace vietnamského etnika v České republice*. Etnologický ústav AV ČR. Praha 2003

Ti, kteří měli dobré studijní výsledky, mohli dostat za odměnu povolení k odcestování do jiných komunistických států. Pobyty a cestu si ale platili sami.

Pravidla pro studijní pobyty a chování studentů určovala vietnamská ambasáda. Student, který absolvoval v Československu vysokou školu s červeným diplomem, zde mohl pobývat ještě minimálně šest měsíců po promoci a ambasáda mu pomohla k pracovnímu pobytu. Pravidlo o možnosti zůstat po studiu v Československu bylo pro studenty obrovskou motivací ke studijním výkonům. Vidina výdělku peněz a možnost letecké zásilky se zbožím (moped, kolo, šicí stroj apod.) je „hnala“ do studia.⁷⁶

3.2.2 Uční a pobyt v ČSSR

Jednalo se hlavně o mladé lidi ve věku 17–25 let, kteří byli školeni hlavně ve strojírenských profesích, v energetice a stavebnictví. Jejich pobyt trval šest let, do kterých byla zahrnuta šestiměsíční jazyková příprava, dvou až tříletá odborná výuka v učňovských zařízeních a výrobní praxe trvající dva a půl až tři a půl roku. Vybraní občané VSR mohli navštěvovat střední odborné školy i při zaměstnání. Vietnamská vláda pokládala přípravu kvalifikovaných sil za jednu z klíčových otázek obnovy a rozvoje země.⁷⁷

Po příjezdu se o ně staral koordinátor/ tlumočnick, který pro ně zařizoval koupi oblečení, když nějaký turnus přijel na podzim. Jelikož se lišily klimatické podmínky, neměli dostatečné oblečení z domova. Někteří Vietnamci měli radost ze sněhu, jelikož ho spatřili poprvé v životě.

Dao Le Quang 53 let (učeň): *„Ve Vietnamu byla velká vlhkost a zima, takže tady nám nepřipadalo, že je zima, a i když byl venku sníh, vybíhali jsme ven v tričku. Ze sněhu jsme se radovali jako malé děti a učitelé nás zaháněli do učeben.“*

Když úspěšně zvládli zkoušky z jazyka, nastoupili do středních odborných učilišť. Profese byly různé a de facto učni byli po celém Československu.

⁷⁶ BROUČEK, Stanislav. *Aktuální problémy adaptace vietnamského etnika v České republice*. Etnologický ústav AV ČR. Praha 2003.

⁷⁷ KOCOUREK, Jiří. *Kořeny vietnamské migrace do ČR před rokem*. In: Kocourek, J. (ed.), *S vietnamskými dětmi na českých školách*. Jinočany: H & H, 2006. Multikulturní inspirace. s. 93-102 ISBN 80-7319-055-9.

N.D.T. 57 let (učeň): „vyučil jsem se úspěšně zámečnickem a potom jsem pracoval 3 roky pro Chemopetrol Silon v Táboře“

Obrázek 2 Pracovníci z Chemopetrol Silon (zdroj: archiv pana N.D.T.)

Obrázek 3 Absolventi 1986 SOU Rýmařov (zdroj: archiv pana L.D.A.)

L.D.A. 58 let (učeň): „*studoval jsem zemědělskou školu v Rýmařově okres Bruntál. V naší třídě bylo 20 kluků. Učil jsem se, jak spravovat zemědělské stroje například traktor. Bydlel jsem na ubytovně dohromady s Čechy. V roce 1986 jsem složil úspěšně zkoušky na SOU Rýmařově*“

3.2.3 Dělníci a pobyt v ČSSR

Vietnamští pracovníci přijížděli do ČSSR ve věku mezi osmnácti a čtyřiceti lety, svobodní či zadaní, bez rodin a s různým vzděláním. Své rodiny nemohli navštěvovat a žili v domnění, že budou odloučení na čtyři roky, jelikož tolik trvala praxe.

Z mezistátních smluv VSR a ČSSR v sedmdesátých a osmdesátých letech vyplývaly nároky pro každého vietnamského imigranta. Vietnamský občan po příjezdu do Československa dostal zimní oblečení v hodnotě 2400 Kčs a zálohu na mzdu 900 Kčs splatnou do jednoho roku. Dělníci odjeli z pražského letiště přímo do ubytoven závodů. Dělník absolvoval lekce češtiny po dobu tří měsíců. Docházel na lékařské prohlídky, školení a postupně se seznamoval s pracovním prostředím.⁷⁸

Vietnamští dělníci žili po celém území Československa a bydleli na ubytovnách, pokud situace dovolila, tak byli oddělení od československých pracovníků..

T.T.B.N. 49 let (dělnice): „*Přiletěla jsem 3.4. 1987. Letěla jsem z Hanoje přes Bangkok a Dubaj a potom konečně Praha. Se mnou bylo celkem 60 lidí: 40 kluků a 20 holek. Na letišti na nás čekali tlumočnick, zástupce od SETUZY asistentka ředitele. Potom jsme jeli autobusem rovnou do Ústí nad Labem. Rovnou nás ubytovali.*“

V.T.K.Q. 50 let (dělnice): „*Přijela jsem v 1989 a učila jsem se dohromady 5 měsíců češtinu. Se mnou přijelo 20 lidí a pracovali jsme v Děčíně.*“

L.D.L. 55 let (dělník): „*Bylo mi 19 let, když jsem přijel v 1982 a se mnou ve skupině bylo dalších 25 kluků. Pracoval jsem se jako svářeč pro Vagonku v České Lípě.*“

⁷⁸ BROUČEK. Stanislav. *Aktuální problémy adaptace vietnamského etnika v České republice*. Etnologický ústav AV ČR. Praha 2003.

3.2.4 Život v Československu

Zaměstnávání vietnamských občanů se hlavně zpočátku neobešlo bez komplikací. Vietnamská strana nejprve požadovala zařazení praktikantů do zemědělské praxe, avšak podmínky zemědělství v Československu a Vietnamu jsou díky různým podnebným pásům tak rozdílné, že se zkušenosti z Československa nedaly ve Vietnamu využít. Samozřejmě se objevovaly i známky xenofobních a rasistických reakcí, a to buď přímo na pracovišti, ve škole, či na veřejnosti. Některé z nich končily i u tehdejších československých soudů⁷⁹

Vietnamci žili v podstatě ve skupinkách. Ve svém volném čase se navštěvovali své známé, kteří pobývali v různých částech Československa. Vařili na ubytovnách vietnamské večeře a scházeli se při té příležitosti.

I když jejich pobyt byl kontrolován velvyslanectvím snažili se vést normální život. Vytvářeli například fotbalové týmy, chodili nakupovat do obchodů, navštěvovali kina nebo se potkávali na pivo. Například pán Nguyen Manh Cuong se vyjadřuje k tomu, jaké vzájemné vztahy měli s Čechy.

Nguyen Manh Cuong 56 let (učeň): *„Občas jsme spolu hráli fotbal. Ale oni měli úplně jiný denní režim než my. My jsme bydleli na koleji o 200 metrů jinde. Problém mezi námi ale nebyl, a pokud byl, tak problém klukovský, ne rasistický. Občas jsme zašli i na pivo.“*

T.T.B.N. 49 let (dělnice): *„Chodili jsme do kina a byla jsem i v letním kině v Ústí nad Labem. Lístek tehda stál málo. Něčemu jsem rozuměla a něčemu ne. Spíš šlo o to, že jsme se sešli s přáteli.“*

Vytvářeli se různá přátelství mezi Čechy a Vietnamci. Před rokem 1982 byl přísný zákaz se seznamovat s Čechy, poté vznikali vzácně míšená manželství.

Te Do Hoang 68let (dělník): *„V té době už jsem měl hodně českých kamarádů, když jsem studoval na Vysoké škole strojní a elektrotechnické v Plzni.“*

⁷⁹ KOCOUREK. Jiří. *Vzájemné vztahy*. In: Kocourek, J. (ed.), *S vietnamskými dětmi na českých školách*. Jinočany: H & H, 2006. Multikulturní inspirace. s. 99-102 ISBN 80-7319-055-9.

Obrázek 4 Fotbalový tým SOU Rýmařov (zdroj: archiv pana L.D.A.)

L.D.A. 58 let (učeň): *„chtěli jsme se zabavit a fotbal uměl skoro každý, vytvořili jsme tým a hráli jsme proti Čechům.“*

Vietnamci se zde cítili velmi bezpečně, měli zařízené ubytování, stravu, vzdělání nebo práci. Určitá omezení, které museli respektovat vnímali jako malou daň, jelikož si uvědomovali, že toto privilegium odcestovat do zahraničí měli jenom málo z nich.

Dao Le Quang 53 let (učeň): *„Pak se mi líbilo, že tady v létě všude na stromech rostlo ovoce, které bylo možné si u silnice jen tak utrhnout. Nejdůležitější ale bylo, že jsem se tady cítil bezpečně a materiálně o nás bylo postaráno, neplatili jsme školu. Vietnam byl stále plný konfliktů, byl tam lístkový systém, chudoba.“*

3.2.5 Studenti, učni a dělníci; podmínky na vyhoštění

Všichni Vietnamci v té době byli pod kontrolou vietnamské ambasády v Československu. Existovaly různé zákazy a všichni museli respektovat zásady a omezení.

Nejdůležitější zákaz byl, že se opačná pohlaví nesměli mezi sebou stýkat. Znamenalo to, že když došlo k návštěvě Vietnamce a Vietnamky na ubytovně nebo na koleji, musel být v místnosti třetí osoba nebo dveře musely být otevřeny. To byl jeden z důvodů proč se posílali Vietnamci v nestejném poměru pohlaví. Přesto po roce 1982 se pravidla změnila, Vietnavec mohl chodit s Vietnamkou, ale nesměla otěhotnět.

K.H.H. 52 let (student VŠ): *„Když jsem přiletěl, byla situace mírnější. Vietnamci a Vietnamky spolu chodili a bydleli. Jenom holky nesměly otěhotnět, v té době se nechodilo na kontroly. Znamenalo to návrat domů, a to si nemohl nikdo dovolit, byla by to ostuda.“*

Dao Le Quang 53 let (učeň): *„Byla to jedna z podmínek. V zájmu Vietnamu bylo, abychom se vyučili a vrátili se do vlasti, a partnerské vztahy s Čěškami tento plán ohrožovaly. Takže zamilovat se bylo zakázáno.“*

Nguyen Manh Cuong 56 let (učeň): *„Jako chodit spolu, to bylo ok, ale mít dítě, to nešlo. Jakmile se tehdy dozvěděla ambasáda, že máte holku, i kdyby to byla Vietnamka, dostal byste hned výpověď a vyhoštění. Tehdy byly jen tajné vztahy.“*

Když ženy otěhotněly a nechtěly podstoupit potrat, tak se musely nuceně vrátit do Vietnamu. Některé to tajily, tak dlouho aby se nemohly vrátit.

T.T.B.N. 49 let (dělnice): *„Koupili mi letenku do Vietnamu, byla jsem totiž v 5. měsíci, ale nechala jsem ji propadnout. Neletěla jsem, potom přijeli na ubytovnu a oznámili mi, že jestli nepoletím dobrovolně, tak mě budou muset násilím odvézt na letiště v Olomouci. Manžel si tehdy najal advokáta a ten následně mluvil se zástupci SETUZY, že jsem v rizikovém těhotenství a jestli se mi něco stane, tak za to budou odpovědní. Toho se lekli a nemusela jsem letět, ale dostala jsem výpověď. Sdělili mi, že si všechno musím hradit od teď sama ubytování, doktory a letenku do Vietnamu, že za mě nemají už žádnou zodpovědnost.“*

Další zákazem bylo obchodování se zbožím, poškozovalo to reputaci VDR a porušovalo to zákony ČSSR. Někteří Vietnamci se naučili šít a potom prodávali oblečení. Začali být schopní obchodníci.

Dao Le Quang 53 let (učeň) *„Podnikavost jsme měli z Vietnamu, kde jsme se naučili bojovat o přežití. Já jsem maloval a někteří šili džíny. Nikdy jsem se tady ale nedostal do problémů, a když se něco zakázalo, respektoval jsem to.“*

Vietnamští studenti – muži nesměli nosit dlouhé vlasy, texasky, džínové košile nebo jiné západní oblečení.

D.T.H. 52 let (dělník): *„Nesměli jsme nosit dlouhé vlasy jako Češi. Oblečení bylo kontrolováno. Zbytečně jsem nechtěl provokovat a riskovat.“*

Když studenti nesplnili svoje studijní povinnosti, hrozilo jim, že je ambasáda pošle zpátky do Vietnamu. Jelikož úkol studentů a učňů bylo správně reprezentovat. Opakovat ročník bylo neakceptovatelné.

Dao Le Quang 53 let (učeň): *„Trojka už byla špatná známka a nesměla se objevovat často. Teorii jsme se učili my Vietnamci zvlášť, praxi jsme měli společně s Čechy,“*

Nejčastějším problémem bylo ovládnutí českého nebo slovenského jazyka. Studenti, kteří nezvládli výuku, byli jednoduše vráceni do Vietnamu. Pro studenta a pro celou rodinu to byla ostuda.

K.H.H. 52 let (student VŠ): *„V té době, kdo nezvládal jazyk, tak okamžitě propadal, a to znamenalo návrat domů. Zvládal jsem předměty, které se týkaly počítání, takže matematika a fyzika.“*

3.2.6 Po roce 1989

Události, které se odehrávaly v listopadu 1989 měly vliv nejen na Čechy a Slováky, ale někteří Vietnamci je prožívali, a dokonce doufali ve změnu ve Vietnamu. Sametová revoluce byla pro některé silným aktem svobody.

Nguyen Manh Cuong 56 let (učeň): *„Od ambasády jsme měli varování, co nesmíme dělat, že se nesmíme zúčastňovat demonstrací. Ale vykašlali jsme se na to. Byl jsem na demonstraci v Pragovce i na Václaváku.“*

T.T.B.N. 49 let (dělnice): „*Sametovou revoluci jsem nějak neprožívala. Bylo nám řečeno, ať zůstaneme na ubytovnách, že venku není bezpečno...*“

Vietnamští studenti vydávali samizdatové časopisy, aby mohli informovat ostatní o dění v Československu. I když riskovali možné následky svých činů od vietnamské ambasády. Například v Plzni vydávali časopis se jménem: „*Dien tin bao chi*“ (Souhrn zpráv z tisku). Překládali články z Respektu nebo z Lidových novin. Snažili se každý týden rozeslat skoro tři tisíce výtisků. V Praze na Strahově studenti vydávali zase časopis „*Dien dan*“ (Fórum).

Nguyen Manh Cuong 56 let (učeň): „*Vždy o víkendu jsme se sešli, zhotovili číslo, v pondělí to šlo do tiskárny a v úterý jsme to dávali do obálek a na poštu.*“

T.T.B.N. 49 let (dělnice): „*Začalo se to objevovat někdy 1990 v Praze a v dalších městech studenti vydávali články a hlásili nové revoluční myšlenky proti komunistickému Vietnamu.*“

V roce 1989 Česká republika s Vietnamem přerušila téměř veškeré politické i hospodářské styky a v souvislosti s tím postupně odstupovala od vzájemných smluv, finančně vyrovnala své nesplněné závazky vůči Vietnamu, zrušila konzulát v Saigonu. V roce 1990 byla zrušena i dohoda v rámci, které byli v ČR zaměstnáváni vietnamští pracovníci; po vytvoření ČSFR došlo dle rozhodnutí vlády jednak k finanční kompenzaci za porušení této smlouvy na účet Ministerstva práce, válečných invalidů a sociálních věcí VSR a jednak k hromadnému posílání vietnamských pracovníků domů.⁸⁰

V návaznosti na předrevoluční dobu přibyl po roce 1989 v ČSFR, resp. ČR velký počet Vietnamců. Vietnamští „socialističtí hostující pracovníci“ a studenti zůstali nadále v České republice navzdory ukončení platnosti mezivládních smluv a drahému návratovému programu, který poskytovala československá vláda na začátku 90. let. Vietnamští starousedlíci tvořili pevný základ pro další krajany, kteří byli charakterizováni jako zbylé

⁸⁰ KOCOUREK, Jiří. Stručný historický přehled o česko-vietnamských vztazích a působení Vietnamců v ČR [online]. Vydáno: 6.5.2008. [cit.2017-3-15]. Dostupné z WWW: <<http://www.asimilovani.estranky.cz/clanky/narodnosti-v-cr/vietnamci.html>>.

části rodin vietnamských starousedlíků, nebo Vietnamci z bývalé NDR, Vietnamu a zemí SNS.⁸¹

K.H.H. 52 let (student VŠ): „*Studenti, kteří absolvovali před rokem 1989 se museli všichni vrátit. Ambasáda to hlídala. Nevím, jestli to bylo štěstí nebo smůla, ale bylo to o rok. Když byla Sametová revoluce, tak jsme nevěděli, jestli tu můžeme zůstat, anebo musíme odjet zpátky (do Vietnamu). Někteří emigrovali do Německa. Já zůstal a přestěhoval jsem se do Ústí nad Labem*“

Po ukončení svého pobytu se museli někteří Vietnamci vrátit nebo museli najít jiný důvod, aby mohli zůstat.

Nguyen Manh Cuong 56 let (učeň): „*Vrátit jsem se nechtěl, věděli jsme, že ve Vietnamu by nebyla práce. Každý chtěl najít nějaký důvod, aby tady mohl zůstat,*“

Jsou zaznamenány případy, kdy mezi lety 1988 a 1993 někteří studenti, učni a dělníci opustili školy nebo přestali pracovat v továrnách. Byli nahlášení na vietnamskou ambasádu jako nezvěstní.

L.D.L. 55 let (dělník): „*hodně lidí uteklo do Německa, riskovali ...*“

Používali i nelegální způsoby. Například falšovali dokumenty. Ti, kteří se chystali utéct přes hranice prodávali svoje doklady nebo je nechávali známým v Československu, jelikož v Německu je stejně nemohli použít. Vietnamci, kterým vypršela doba pobytu, si kupovali tyhle doklady a žili zde pod jinou identitou.

Doba v roce 1989 kladla na Vietnamské občany mnoho otázek, jelikož netušili, co se bude v dalších letech dít. Bylo jim řečeno, že se mají vrátit do vlasti. Mnoho z nich se vrátilo z obav, že by to mohlo postihnout jejich rodiny ve Vietnamu, kdyby tak neučinili. Hrozilo jim i vězení ve Vietnamu, kdyby se vrátili po letech později, jelikož tehdy neuposlechli příkaz. Objevovaly se tu případy, kdy emigrovali do Německa pomocí pašeráků.

⁸¹ BLAFKOVÁ, Martina. Specifika života vietnamské komunity v ČR. In: E-polis.cz [online]. Praha, 2009 [cit. 2017-03-07]. Dostupné z: <http://www.e-polis.cz/clanek/specifika-zivota-vietnamske-komunity-v-cr.html>

T.T.B.N. 49 let (dělnice): „*můj švagr a jeho žena utekli přes hranice do Německa. Přesvědčovali nás, ať jdeme taky, ale bylo to nebezpečné přes les a neměli bychom tam platné papíry.*“

D.T.H. 52 let (dělník): „*Měl jsem příbuzné v Dánsku, poslali mi zvací dopis. Mohl jsem je tím pádem navštívit. Na Dánských hranicích jsem zažádal o uprchlický azyl. Strávil jsem několik měsíců v detenčním ústavě, než mi schválili moji žádost.*“

4 ZÁVĚR

V bakalářské práci jsme se zabývala vzdělání v komunistickém paradigmatu. Široká veřejnost ve většině případů vnímá vzdělání ve spojení s komunistickým obdobím negativně. Existovaly případy, kdy někdo nemohl jít studovat gymnázium či vysokou školu na základě špatného kádrového profilu

Nicméně byli tu i takoví, kteří prožívali svůj studijní či pracovní komunistický „Erasmus“. Řeč je o Vietnamských občanech, kteří cestovali na základě podepsaných mezinárodních smluv. Podmínky přijetí byly mnohem přísnější a šance malé. Pro ČSSR byla v jednom roce ustanovena kvóta jenom 50 studijních míst pro celou Vietnamskou socialistickou republiku.

V teoretické části jsem se věnovala základní charakteristice země: náboženství, národnostnímu složení, jazyku nebo ekonomické stránce. Zmínila jsem tisíci letou čínskou nadvládu a francouzskou kolonizaci, které se podepsali na formování vietnamského státu. Pokračovala jsem v popisech válečných konfliktů, které se odehrály na území dnešního Vietnamu, abych uvedla rámec problematiky. Jedním z nejznámějších ozbrojených konfliktů na světě byla Vietnamská válka, která si vyžádala mnoho obětí na životech a zdevastovala celou zemi. Dalo by se říct, že v krátkém čase musel Vietnam čelit pěti konfliktům. Země zmítaná neustálými válečnými konflikty hledala podporu u jiných komunistických států. Mezi nimi byla tehdejší ČSSR, která poskytla svoje kapacity a umožnila vietnamským studentům a dělníkům, získat patřičné vzdělání a kvalifikaci v daném oboru.

V metodologické části jsem se věnovala popisu kvalitativního výzkumu. Kde jsem se snažila vysvětlit jaké má aspekty metoda zakotvené teorie, kterou jsem použila na analýzu dat, které jsem měla díky polostrukturovaným rozhovorům s respondenty. Vzhledem k tématu bakalářské práce „Vzdělání v komunistickém paradigmatu“ se mi tato metoda zdála nejvhodnější. Prováděla jsem rozhovory s participanty, kteří splňovali moje kritéria ohledně výzkumného vzorku, tudíž pracovali nebo studovali a přijeli na základě spolupráce mezi Československem a Vietnam. Účastníci výzkumného projektu přijeli v 80. letech. Pracovala jsem v terénu a osobně jsem se setkávala s participanty, kteří byli ochotni mi sdělit svoje vzpomínky na dobu, kdy studovali a pracovali. Rozhovory jsem vedla ve vietnamštině a potom jsem je překládala do českého jazyka.

V praktické části jsem se zaměřila na období před rokem 1989 a na příchod vietnamských občanů, kteří přijížděli na základě podepsaných bilaterálních smluv, které

byly uzavřena mezi ČSSR a VSR. Zkoumala jsem proces, jaké podmínky museli splňovat studenti, učni a dělníci pro zařazení do vládního programu, kde mohli získat vzdělání nebo pracovní zkušenosti v zahraničí. Zažívali pocit bezpečí, bylo o ně postaráno. Vláda jim zařídila ubytování, stravu, vzdělání nebo práci. Případně jaké zákazy a omezení museli respektovat. Jaké vztahy navazovali mezi sebou. Snažila jsem se popsat pocity Vietnamců, jak prožívali život v Československu.

5 SEZNAM ODBORNÉ LITERATURY

BARTOŇOVÁ, Dagmar. (1997): *Demografické aspekty vnitřní a zahraniční migrace v České republice v 90. letech. Demografie* 39, č. 4,

BOUŠKOVÁ, Petra. 1998. *Pracovní migrace v ČR.* s. 34 – 35 in.: Národní diskuse u kulatého stolu na téma vztahů mezi komunitami. Odbor pro uprchlíky a integraci cizinců MV ČR.

BROUČEK, Stanislav. *Český pohled na Vietnamce: (mediální obraz Vietnamu, Vietnamců a vietnamství).* Praha: Etnologický ústav AV ČR, 2003, 478 s., [8] s. barev. obr. příl. Imigrace, adaptace, majorita, 2. ISBN 80-850-1046-1.

BROUČEK, Stanislav. 2002- *Vietnamské etnikum v České republice.* Text v projektu GA ČR, č. 404/99/0303.

BROUČEK, Stanislav. *Aktuální problémy adaptace vietnamského etnika v České republice.* Etnologický ústav AV ČR. Praha 2003.

BROUČEK, Stanislav. *Integrační tendence vietnamského etnika v Českém lokálním prostředí.* Český lid, Etnologický časopis 129;154 s. ISSN 0009-0794.

BROUČEK, Stanislav. *The visible and invisible Vietnamese in the Czech Republic: the problems of adaptation of the modern-day ethnic group in the local environment of the Czech majority.* Prague: Institute of Ethnology CAS, 2016. ISBN 978-80-88081-07-4.

ČENĚK, Jiří, Josef SMOLÍK a Zdeňka VYKOUKALOVÁ. *Interkulturní psychologie: vybrané kapitoly.* Praha: Grada, 2016. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-5414-7.

ČERNÍK, J., Ičo, J., Kocourek, J., Komers, P., Martínková, Š., Nováková, K., Pechová, E., Phung Thi Phuong Hien, Vasiljev, I., *S vietnamskými dětmi na českých školách,* H&H, Jinočany 2006, ISBN 80-7319-055-9.

DRBOHLAV, Dušan. (2003): *Immigration and the Czech Republic (with a Special Focus on the Foreign Labor Force).* International Migration Review, Vol. 37, No. 1, pp..

GLASER, Barney G. a Anselm L. STRAUSS. *The discovery of grounded theory: strategies for qualitative research*. Chicago: Aldine publishing company, c1967.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-0982-9.

HLAVATÁ, Lucie. *Dějiny Vietnamu*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2008. Dějiny států. ISBN 978-80-7106-965-2.

KOCOUREK, Jiří. 2007- *Vietnamci v ČR*. In: Sociologické studie, 6, 10, SOÚ AV ČR, v. v. i.: Praha 2007

KOCOUREK, Jiří. *Vietnamci v ČR*. In LEONTIYEVA, Yana, et al. Menšinová problematika v ČR: komunitní život a reprezentace kolektivních zájmů. 1. vyd. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2006. Vietnamci v ČR. s. 46-62. ISBN 80-7330-098-2.

MARTÍNKOVÁ, Šárka. a kol.: *Vietnamci, Mongolové a Ukrajinci v ČR: Pracovní migrace, životní podmínky, kulturní specifika*, Ministerstvo vnitra ČR, ISBN: 978-80-7312-063-4

MARTÍNKOVÁ, Šárka. *Československo-vietnamské vztahy do roku 1989*, In: Kocourek, J. (ed.), *S vietnamskými dětmi na českých školách*. Jinočany: H & H, 2006. Multikulturní inspirace. s. 86 ISBN 80-7319-055-9.

MARTÍNKOVÁ, Šárka. *Vietnamská komunita v Praze*. Praha: Muzeum hlavního města Prahy, 2010. ISBN isbn978-80-85394-72-6.

MATĚJOVÁ, Vlasta. 1988. Podmínky pobytu vietnamských pracujících v ČSSR. Pp. 1-10 in: KSVIEF 1988/9

MÜLLEROVÁ, Petra. *Vietnamské etnikum v České republice*. In: Šišková, T.: *Výchova k toleranci a proti rasismu*. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-285-8,

MÜLLEROVÁ, Petra. Müllerová, P.: *Vietnam*. 1. vyd. Praha: Libri, 2004, 127 s. Stručná historie států. ISBN 80-7277-255-4.

NGUYỄN-KHÁC-VIỆN. *Dejiny Vietnamu*. Bratislava, 1978.

NOVÁKOVÁ, Kateřina. *Z jaké země k nám přijíždějí vietnamské děti?* In KOCOUREK, Jiří, et al. *S vietnamskými dětmi na českých školách*. Praha: H&H, 2007. 221 s. 21-29. ISBN 80-7319-055-9.

SUKENÍKOVÁ, Romana. *Vietnamské etnikum v České republice*. 2004.

ŠIŠKOVÁ, Tatjana, ed. *Menšiny a migranti v České republice: [my a oni v multikulturní společnosti 21. století]*. Praha: Portál, 2001. ISBN isbn807178-648-9.

ŠIŠKOVÁ, Tatjana. *Výchova k toleranci a proti rasismu: sborník*. Praha: Portál, 1998. s. 84
ISBN 80-7178-285-8.

ZALOGA, Steven. *Rudá armáda za druhé světové války*. Brno. : Computer Press, a. s., 2007.
Kapitola Rudá armáda v roce 1941, s. 4.

6 DIPLOMOVÉ PRÁCE A BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

BLÁBOL, Jiří. *Péče o vietnamské pracovníky v průmyslovém podniku*. Praha, 1990. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze, Katedra výchovy a vzdělávání dospělých.

KOCOUREK, Jiří. *Historie příchodu a působení příslušníků vietnamské národnosti na území ČSR (resp. ČSSR) v letech 1950 až 1975*. Praha, 2001. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta.

KŘÍŽOVÁ, Iva. *Generace Vietnamců žijící v ČR a jejich integrace do společnosti*. Praha, 2015. Bakalářská práce. Univerzita Karlova v Praze.

MINH TRUNG TA. *Podnikání a život Vietnamců v Chebu*. Cheb, 2002. Bakalářská práce. Západočeská univerzita v Plzni

RYPOVÁ, Helena. *Vietnamské děti na českých školách*. Olomouc, 2013. Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci.

SEQUENSOVÁ, Kateřina. *Vietnamské děti v českých školách*. Praha, 2010. Bakalářská práce. Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta.

ŠVEDOVÁ, Eva. *Veřejně ekonomická problematika Vietnamců v ČR*. Cheb, 2014. Bakalářská práce. Západočeská univerzita v Plzni.

7 SEZNAM INTERNETOVÝCH ZDROJŮ

BLAFKOVÁ, Martina. Specifika života vietnamské komunity v ČR. In: E-polis.cz [online]. Praha, 2009 [cit. 2017-03-07]. Dostupné z: <http://www.e-polis.cz/clanek/specifika-zivota-vietnamske-komunity-v-cr.html>

BROUČEK, Stanislav. Historie imigrace z Vietnamu do českých zemí. In: Klubhanoi.cz [online]. Praha, 2005 [cit. 2017-03-07]. Dostupné z: <http://www.klubhanoi.cz/view.php?cisloclanku=2005040901#pracovnici>

KOCOUREK, Jiří. Stručný historický přehled o česko-vietnamských vztazích a působení Vietnamců v ČR [online]. Vydáno: 6.5.2008. [cit.2017-3-15]. Dostupné z WWW: <<http://www.asimilovani.estranky.cz/clanky/narodnosti-v-cr/vietnamci.html>>.

Martínková, Šárka. Chrastavské děti. In: Klubhanoi.cz [online]. Praha, 2006 [cit. 2017-03-07]. Dostupné z: <http://www.klubhanoi.cz/view.php?cisloclanku=2006071101>

Na RVHP nejvíce doplácely rozvinuté země. Jako třeba Československo. Rozhlas.cz: radiozurnal [online]. Praha: Český rozhlas, 2014 [cit. 2017-03-07]. Dostupné z: <http://www.rozhlas.cz/radiozurnal/encyklopedie/zprava/1418582>

PECHOVÁ, Eva. Migrace z Vietnamu do České republiky v kontextu problematiky obchodu s lidmi a vykořisťování [online]. Praha: La Strada Česká republika, o. p. s., 2007 [cit. 2017-03-07]. Dostupné z: http://www.strada.cz/images/Publikace/Ohrozene/migrace_z_viet.pdf

Vietnam průvodce: Náboženství ve Vietnamu. Vietnam.Asean.cz [online]. Praha, 2010 [cit. 2017-03-06]. Dostupné z: <https://vietnam.asean.cz/clanek/839-vietnam-pruvodce-nabozenstvi-ve-vietnamu>

Vietnam: Základní charakteristika teritoria, ekonomický přehled. Ministerstvo zahraničních věcí České republiky [online]. Praha: BusinessInfo.cz - Česká agentura na podporu obchodu/CzechTrade [cit. 2017-02-06]. Dostupné z: http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/asie/vietnam/

Vietnam: Základní charakteristika teritoria, ekonomický přehled. BussinessInfo.cz: Oficiální portál pro podnikání a export [online]. Praha: Zastupitelský úřad ČR v Hanoji (Vietnam), 2016 [cit. 2017-03-09]. Dostupné z: <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/vietnam-zakladni-charakteristika-teritoria-17971.html#sec1>

VYPUKNUTÍ VÁLKY. Vietnam [online]. Praha [cit. 2017-03-07]. Dostupné z: <http://vietnam.wgz.cz/rubriky/vypuknuti-valky>

8 SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1 Chrastavské děti (zdroj: archiv Klub Hanoi).....	28
Obrázek 2 Pracovníci z Chemopetrol Silon (zdroj: archiv pana N.D.T.).....	49
Obrázek 3 Absolventi 1986 SOU Rýmařov (zdroj: archiv pana L.D.A.).....	49
Obrázek 4 Fotbalový tým SOU Rýmařov (zdroj: archiv pana L.D.A.).....	52

9 SEZNAM TABULEK

Tabulka 1 Základní informace respondentů	40
--	----